

مرکز ملی فضای مجازی
پژوهشگاه فضای مجازی

عصر
فضای
مجازی
صد و پنجاهم

از حاکمیت سرزمین به
حاکمیت دیجیتال روسیه
احیای مرزهای جهان روس در فضای دیجیتال

From Territorial Sovereignty to
Digital Sovereignty of Russia: Reviving
the Frontiers of the Russian World in the Digital Space

بدر

عصر
فضای
مجازی

گزارش شماره ۱۱۵

مهر ۱۴۰۱

مرکز ملی فضای مجازی
پژوهشگاه فضای مجازی

از حاکمیت سرزمین به حاکمیت دیجیتال: روسیه؛ احیای مرزهای جهان روسه در فضای دیجیتال

محتوای انتشار یافته در این اثر
الزاماً بیانگر دیدگاه مرکز ملی فضای مجازی نیست

تهیه شده در پژوهشگاه فضای مجازی
(گروه مطالعات فرهنگی و اجتماعی)

نویسنده: دکتر سعیده مرادی فر
(دکتری روابط بین الملل دانشگاه اصفهان)

ناظر علمی: سید امیررضا برقی
(پژوهشگر هسته سپهرا مرکز رشد دانشگاه
امام صادق علیه السلام)
امیررضا باقرپور شیرازی
(مدیر گروه مطالعات فرهنگی و اجتماعی)

حقوق مادی و معنوی این اثر متعلق به مرکز ملی فضای
مجازی است و استفاده از آن با ذکر منبع مجاز می باشد.

نشانی: تهران، میدان آرژانتین، خیابان بهیقی، نیش
خیابان ۱۶ غربی، پلاک ۲۰
تلفن: ۰۲۱-۸۶۱۵۱۰۶۱
کد پستی: ۱۵۱۵۶۷۴۳۱۱

فهرست

۵	سخن نخست
۹	چکیده
۱۳	مقدمه

بخش اول

- مفهوم‌سازی حاکمیت دیجیتال روسیه — ۱۹
- ۱-۱- حاکمیت دیجیتال — ۲۱
- ۲-۱- تلقی روسیه از حاکمیت (فیزیکی و مجازی) — ۲۶

بخش دوم

- قوانین و ابزارهای روسیه برای اعمال حاکمیت در فضای دیجیتال — ۳۳
- ۱-۲- چارچوب‌ها و سازوکارهای قانونی — ۳۵
- ۲-۲- ابزارهای روسیه در فضای مجازی — ۳۹

بخش سوم

- اهداف روسیه از حاکمیت دیجیتال — ۵۵
- ۱-۳- گسترش مرزهای دیجیتالی در جهان روسی (نگاه منطقه‌ای) — ۵۷
- ۲-۳- بسط نظم چندقطبی دیجیتالی (نگاه جهانی) — ۵۹

بخش چهارم

- نتیجه‌گیری — ۶۵

بخش پنجم

- پیشنهادات برای جمهوری اسلامی ایران — ۷۱

- منابع — ۷۵

سخن نخست

فضای مجازی با شتاب شگرف و رو به تزایدی که در حال بسط و گسترش است تمام ساحات اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی زندگی بشر را درنوردیده و هر روز بخش بزرگی از زندگی واقعی را در خود فرو برده و حیات متفاوت و جدیدی به آن می‌دهد. لذا به نظر می‌رسد دو نگاه کلان به فضای مجازی وجود دارد: نگاه اول که بالاخص در ابتدای رشد و تکوین فضای مجازی مسلط شده بود، آن را همچون ابزاری کنار سایر ابزارهای بشری تصویر می‌کرد که تنها طریقت داشت. اما نگاه دوم، در نتیجه رشد تحولات خیره‌کننده فضای مجازی و سایه گسترتری آن در حوزه‌ها و شئون بشر در یک دهه اخیر آن را چون سکویی می‌داند که بسیار فراتر از شأن ابزاری حیات انسان‌ها را سامان جدیدی داده و ادعای تمدن نوینی را دارد. رویکردی که از قضا از چشمان بصیر رهبر انقلاب نیز دور نمانده و انتظاری تمدنی از فضای مجازی در ایران را مطالبه داشته‌اند.

در همین راستا گزارش‌های عصر فضای مجازی تلاش می‌کند تا فهم سازمان‌ها و دستگاه‌های مرتبط با حوزه فضای مجازی را ارتقاء بخشیده و آن‌ها را برای مواجهه فعال و خردمندانه با تحولات این عرصه مهیا سازد.

سید ابوالحسن فیروزآبادی
 دبیر شورای عالی و رئیس مرکز ملی فضای مجازی

چکیده

در دو دهه اخیر روسیه همانند آمریکا و چین به نقش قدرت فناوری‌های اطلاعاتی و دیجیتالی برای ایجاد تحول در بافت ملی، منطقه‌ای و جهانی توجه بسیاری داشته است. روسیه توانسته با به‌کارگیری طیف وسیعی از ابتکارات ملی در حوزه فناوری‌های دیجیتالی هم جایگاه خود را در عرصه بین‌المللی تغییر دهد و هم نفوذ خود را در جهان روسی افزایش دهد.

در بخش اول با عنوان «مفهوم‌سازی حاکمیت دیجیتال روسیه» نشان خواهیم داد که کرملین به‌دنبال حرکت از حاکمیت سرزمینی به حاکمیت دیجیتال بوده است. مهم‌ترین دلیل این موضوع نیز ذهنیتی از حوزه «جغرافیای سیاسی» است که کرملین در جهان روسی برای خویش متصور شده است و به‌دنبال منطقه‌ای کردن جریان اطلاعات روسی میان کشورهای پسا شوروی در فضای مجازی بوده است. این رویکرد روسیه موجب به‌چالش کشیده شدن هژمونی آمریکا در بُعد ارتباطات و حوزه فضای مجازی شده است.

در بخش دوم با عنوان «قوانین و ابزارهای روسیه برای اعمال حاکمیت در فضای دیجیتال» به انواع ابزارها و ابتکارات روسی از

جمله چارچوب‌های قانونی، رونت،^۱ یاندکس،^۲ گروه «میل. آر یو»^۳ و «مبلر»^۴ پرداخته شده است. این ابزارها فرصتی به کرملین داده تا حاکمیت دیجیتال خود را گسترش دهد و مرزهای گذشته خود را احیا کند.

در بخش سوم با عنوان «اهداف روسیه از حاکمیت دیجیتال» به مهم‌ترین اهداف روسیه از حاکمیت دیجیتال پرداخته شده است. از جمله این اهداف می‌توان به تقویت جایگاه روسیه به‌عنوان جانشین اتحاد جماهیر شوروی، مرجعیت عالی اقتصاد در فضای پسا-شوروی و پیشبرد نگاه منطقه‌ای کرملین اشاره کرد. این در حالی است که کرملین در گام بعدی به دنبال دست‌یافتن به جایگاهی برابر با کشورهای غربی به‌ویژه ایالات متحده در جهت هدایت نظم فضای مجازی به سمت نظم چندقطبی است. در مجموع این تلاش روسیه در بلندمدت می‌تواند منجر به شکسته‌شدن اینترنت جهانی غرب-محور و تغییر قدرت ذی‌نفعان در فضای مجازی شود.

واژگان کلیدی: حاکمیت دیجیتال، رونت، فضای مجازی، روسیه، جهان روسی

1. Runet
3. Mail.ru

2. Yandex
4. Rambler Group

مقدمه

روسیه پس از فروپاشی شوروی با یکجانبه‌گرایی آمریکا برای ترویج نظم چندقطبی در جهان به مخالفت برخاست. اما نکته حائز اهمیت این است که این مخالفت و رویکرد تقابلی روسیه با آمریکا از محیط فیزیکی وارد فضای مجازی هم شده است. روسیه در حوزه حاکمیت دیجیتال همانند فضای واقعی خواهان برتری حاکمیت دولتش بر بخش‌های ملی اینترنت، تنوع سازوکارهای رهبری اینترنت و تسلط بر روی بازارهای آن بوده تا در رهبری و مدیریت جهانی اینترنت، سهمی داشته باشد (Budnitsky, 2020: 2-3). مسکو توانست طی دو دهه گذشته با ترویج مفهوم حاکمیت دیجیتال خویش، مدل چندذری‌ربطی حاکمیت دیجیتال تحت سلطه غرب را رد کند. در واقع روسیه می‌خواهد هم کنترل بیشتری بر روی زیرساخت‌های اینترنتی و محتوای دیجیتالی در مرزهای خود داشته باشد و هم نقش عمده‌ای در منطقه‌ای‌کردن جریان اطلاعات و ایجاد سیاست جهانی اینترنت ایفا کند (Kassenova and Duprey, 2021:7).

نکته قابل توجه این است که روسیه از سال ۲۰۱۲، افزایش تدریجی کنترل ملی بر روی جریان اطلاعات و زیرساخت‌های دیجیتالی و

اینترنتی را در دستور کار خود قرار داده است. همچنین کرملین در ارتباط با همین هدف، چندین قانون و ابتکار جدید را نیز راه‌اندازی کرده است. بخشی از این اقدامات کرملین را می‌توان به فضای بی‌اعتمادی سیاسی فزاینده نسبت به جنبش‌های اعتراضی در داخل روسیه و شرکای بین‌المللی آن در خارج از کشور نسبت داد. به عنوان مثال روسیه در سال‌های ۲۰۱۱ و ۲۰۱۲ شاهد جنبش‌های اعتراضی و مردمی در داخل خود، نسبت به تداوم جریان قدرت و ساختارهای سیاسی حاکم بود (Rosenberg, 2017: 14).^۱ بخش دیگری از این اقدامات را می‌توان به نوع نگاه روسیه به فضای دیجیتالی و اینترنت نسبت داد که بیشتر قائل به نگاه ملی به این فضا است. بر اساس رویکرد ملی، از آنجا که فضای دیجیتالی و اینترنت در محدوده مرزهای یک کشور قرار دارد، باید تحت مدیریت دولت به عنوان مرجع عالی باشد. حتی این رویکرد قائل به تحمیل چارچوب و قوانین مشخص در فضای دیجیتال است که معمولاً در قالب حاکمیت دیجیتالی تفسیر می‌شود.

با این رویکرد ملی روسیه به حوزه دیجیتال می‌توان شاهد تفاوت رویکرد کرملین با هم‌تایان «غربی» خود در برخورد با فضای مجازی بود. روسیه به دنبال تسلط بیشتر بر روی فضای مجازی، راه‌اندازی وسایط‌های سمپات و حامی کرملین، موتورهای جستجوی روسی، رسانه‌های اجتماعی، ایمیل، بازی‌ها و سایر خدمات شرکت‌های فناوری اطلاعات همانند چین بوده است. تمرکز روسیه روی «جایگزینی واردات محصولات فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی»

۱. در اعتراضات ۲۰۱۱، چند هزار نفر از معترضان در اعتراض به انتخابات جعلی دوما که توسط دولت برگزار شده بود، جمع شدند. در کمتر از یک هفته ۵۰/۰۰۰ الی ۶۰/۰۰۰ نفر در میدان بولوتینا در مرکز مسکو گردهم آمدند. در ۲۴ دسامبر تعداد این معترضان به بیش از ۱۰۰/۰۰۰ نفر رسید. این تعداد از مشارکت‌کنندگان در اعتراضات خیابانی در طول دو دهه گذشته در روسیه بی‌سابقه بود. هم‌زمان و در ماه‌های بعد، تظاهرات مشابهی در ۹۶ شهر روسیه نیز شروع شد. آرخانگلسک با بیش از ۸/۰۰۰ معترض در بهار ۲۰۱۲ سومین شهر بعد از مسکو و سن‌پترزبورگ بود. در روزهای بعد، اعتراضات از استان‌ها به شهرهای مرکزی کشیده شد. اگر در اعتراضات سال ۱۹۹۷ بیش از ۹۷ درصد از معترضان از مکان‌هایی خارج از مسکو و یا سن‌پترزبورگ بودند، در اعتراضات سال ۲۰۱۱ این شهرها میزبان بیش از نیمی از معترضان بودند (Rosenberg, 2017: 14).

با محصولات ملی خود و تحت کنترل درآوردن شرکت‌های داخلی و خارجی بوده است (Stadnik, 2021). روسیه به دنبال کنترل متمرکز بر روی زیرساخت‌های اینترنت با معرفی کنترل مرزی خطوط اتصال و تغییر مسیر ترافیک خود بوده تا بتواند یک شبکه ملی جدا از اینترنت جهانی برای باز و بسته کردن «مرزهای دیجیتالی» و تعیین جریان اطلاعات دلخواه خویش درون آن‌ها ایجاد کند. هدف روسیه نه تنها گسترش رویکرد ملی‌گرایانه اینترنت خود در سطح بین‌المللی بوده (Epifanova, 2021: 2-3)، بلکه به دنبال صادرات فناوری‌های خویش به حوزه نفوذ سنتی‌اش یعنی قفقاز و آسیای مرکزی بوده است.

این تلاش روسیه برای حاکمیت دیجیتال در جهان روسی باعث شده تا هم‌زمنی فنی-زیرساختی آمریکا به چالش کشیده شود. مثلاً روسیه در تلاش برای تقویت فرهنگ روسی، بسط و کنترل مرزهای اینترنتی خود از طریق یاندکس بوده است. در کنار یاندکس به عنوان برند حاکمیت دیجیتال روسیه در جهان می‌توان شاهد فعالیت رونت، گروه «میل. آر یو» و رمبلر برای نفوذ و کنترل کرملین در فضای مجازی نیز بود.

اغلب مطالعات صورت گرفته در این زمینه بر روی مسائلی چون اقدامات تهاجمی روسیه در فضای سایبری، جنگ سایبری روسیه علیه ایالات متحده و کشورهای اروپایی، دیپلماسی سایبری و نقش آن در سیاست خارجی روسیه، قدرت نرم روسیه در/ با فضای مجازی تمرکز داشته‌اند و به صورت مشخص‌تر بحث حاکمیت دیجیتال روسیه را مورد بررسی قرار نداده‌اند. این موضوع از این جهت حائز اهمیت است که درک اقدامات و ابتکارات روسیه در این زمینه بهتر می‌تواند رفتارهای کرملین در عرصه دیجیتالی را توصیف کند.

بخش اول

مفهوم سازی حاکمیت دیجیتال روسیه

مفهوم‌سازی حاکمیت دیجیتال روسیه

در این بخش تلاش شده است تا با مفهوم‌سازی حاکمیت دیجیتال و تلقی روسیه از این حاکمیت در فضای مجازی به سؤال مطرح‌شده در بخش مقدمه پاسخ داده شود.

۱-۱- حاکمیت دیجیتال

مفهوم و اصل حاکمیت پس از معاهده وستفالی در ۱۶۴۸ به‌مثابه یک اصل حقوقی و نیز به‌عنوان یک ادعای هنجاری به وجود آمد. حاکمیت در درجه اول با این ایده که دولت‌ها خودمختار و مستقل از یکدیگر هستند، مرتبط است. این اصل به این موضوع اشاره دارد که اعضای یک دولت در داخل مرزهای خود در انتخاب نوع حکومت خویش آزادند. نتیجه ضروری این ادعا، اصل عدم مداخله است. به این معنی که یک دولت حق مداخله در امور داخلی کشور دیگری را ندارد (Krasner, 2001:21). چنان که مشخص است در این تعریف بُعد فیزیکی حاکمیت برجسته است. به عبارت دیگر، در این تعریف حاکمیت با مفاهیمی مانند سرزمین و مرز ترکیب می‌شود. بنابراین چون یک دولت حاکمیت دارد، از این طریق امور داخلی و روابط

خارجی خود را تنظیم می‌کند (Moerel and Timmers, 2021: 8). در تعریفی دیگر، حاکمیت در قالب اقتدار سیاسی نهایی و مطلق در جامعه سیاسی که در جای دیگری وجود ندارد، تفسیر می‌شود (Onuf, 1991: 429). بر اساس این تعریف، قدرت نهایی یک تشکیلات سیاسی حاکمیت نامیده می‌شود و به معنی قدرت برتر و عالی است که صلاحیت اتخاذ تصمیم نهایی و قدرت جمع-کنندگی انرژی‌های سیاسی درون جامعه را دارد. لذا حاکمیت به معنی حق انحصاری حکومت برای استفاده از زور یا قدرت مشروع است (بدیعی و حسینی نصر آبادی، ۱۳۹۰: ۱۵۴).

البته مفهوم و معنای حاکمیت در طی دهه‌های گذشته دستخوش تغییر و تحول نیز شده است. عوامل متعددی در این زمینه دخیل بوده‌اند. یکی از این عوامل «جهانی‌شدن» است. جهانی‌شدن معمولاً به عنوان فرایندی تلقی می‌شود که ناشی از ابتکارات بشری و پیشرفت‌های فناورانه بوده است و اشاره به ادغام فزاینده ابعاد سیاسی، اقتصادی و فرهنگی مناطق مختلف جهان دارد. به قول جیمز روزنا،^۱ جهانی‌شدن چیزی است که مفاهیم سنتی مانند سرزمین و ترتیبات قدیمی سیستم بین‌دولتی را تغییر داده است. جهانی‌شدن عمدتاً به معنای تغییر است (Rosenau, 1996: 250). استدلال این است که جهانی‌شدن منجر به کاهش قدرت دولت‌های ملی در جهت‌دهی و تأثیرگذاری بر اقتصادهای خود-به‌ویژه در مورد مدیریت اقتصاد کلان و ساختارهای سیاسی - شده است (Oji and Ozioko, 2011: 261). همچنین این فرضیه وجود دارد که جهانی‌شدن موجب شده تا الگوی حاکمیت ملی مدرن، به‌ویژه اعمال سیاست‌های هویتی

1. James N. Rosenau

یکسان از نظر فرهنگ، دین، زبان و قومیت زیر سؤال برود و آگاهی عمومی افزایش یابد (Molaeifar et al, 2018: 58).

متغیر دیگری که در تغییر مفهوم حاکمیت مؤثر بوده، رشد و گسترش فناوری‌های نوین است. به عنوان مثال، رشد شبکه‌های دیجیتالی به‌ویژه از دهه ۲۰۰۰ سبب تغییر مرزهای حاکمیتی و فضای اطلاعاتی دولت‌ها شده است. به همین دلیل دولت‌ها در تلاش هستند تا حاکمیت خود در فضای مجازی را همانند حاکمیت سرزمینی خویش تعریف کنند. به عبارت دیگر، دولت‌ها با شکل دادن به قوانین و سیاست‌های جدید به دنبال کنترل اینترنت و راه‌هایی برای اعمال حاکمیت بر روی فضای دیجیتال هستند. در واقع بر همین اساس مفهوم حاکمیت دیجیتال مطرح شده است. حاکمیت دیجیتال محدود به کنترل یک دولت در استفاده و طراحی سیستم‌های دیجیتالی حیاتی و داده‌های تولیدشده و ذخیره‌شده در آن‌ها نیست، بلکه به یک حوزه وسیع‌تر در اقتصاد (کنترل بر اکوسیستم‌های اساسی اقتصادی)، جامعه و دموکراسی نیز مربوط می‌شود (اعتماد به حاکمیت قانون و کیفیت تصمیم‌گیری دموکراتیک) (Moerel and Timmers, 2021: 4). برای اینکه تنش میان مفهوم حاکمیت اینترنت و بنیاد سرزمینی حاکمیت از بین برود، باید این نکته را در نظر گرفت که کنترل تمام فعالیت‌های آنلاین موجود در آن قلمرو امری ضروری است. وجود این نوع بینش، مکان واقعی و فضای مجازی را به هم متصل می‌کند (Chander and Sun, 2021: 10).

در برجسته‌ترین دسته از ادعاهای موجود در زمینه حاکمیت دیجیتال، تأکید بر این ایده است که یک ملت یا منطقه باید

بتواند اقدامات و تصمیمات مستقلی در رابطه با زیرساخت‌های دیجیتال و استقرار فناوری‌های خود اتخاذ کند. اکثر این ادعاها مربوط به محدودیت جغرافیایی حاکمیت، یعنی یک قلمرو خاص و تلاش دولت‌ها برای تضمین امنیت زیرساخت‌های دیجیتال و اقتدار آن‌ها در مورد موضوعات ارتباط دیجیتالی مربوط به سرزمین‌ها و شهروندانشان است (Pohle and Thiel, 2020: 8). این حاکمیت در فضای دیجیتال نیز می‌تواند در سه سطح صورت بگیرد: لایه فیزیکی (حاکمیت بر زیرساخت‌ها و فعالیت‌های فیزیکی اینترنت)، لایه کد (حاکمیت بر نام دامنه‌ها، استانداردهای اینترنت و مقررات) و لایه داده (Chander and Sun, 2021: 10-11). حاکمیت دیجیتال به این دلیل ضروری است که اگرچه افزایش اتصال دیجیتالی و جریان‌های اطلاعاتی برون مرزی روبه‌رشد، وابستگی‌ها و پیوندهای قوی‌تری بین دولت‌ها ایجاد کرده است، اما درعین حال آن‌ها کمتر از همیشه قادر به اقدام به شیوه‌ای مستقل و خودمختار شده‌اند. بنابراین، چنین افزایش اتصال دیجیتالی به عنوان چالشی برای تعیین سرنوشت اقتصادی، سیاسی و حقوقی دولت‌های ملی و شهروندان آن‌ها در نظر گرفته می‌شود (Pohle, 2020: 6).

مثال‌های قابل توجهی نیز از اقدامات بازیگران مختلف برای بسط و گسترش مفهوم و اصل حاکمیت دیجیتال وجود دارد. به عنوان مثال، بحث تمرکز داده‌ها در بخشی از مناطق جهان باعث شده است که در سال‌های اخیر سیاستمدارانی مانند آنگلا مرکل¹ در مورد تهدید تمرکز بیش از حد داده‌ها در چند شرکت آمریکایی و چینی هشدار دهند و بر نیاز به حاکمیت دیجیتال اروپا تأکید کنند. حتی

1. Angela Merkel

اورزولا فون در لاین^۱، رئیس کمیسیون اروپا، در سخنرانی سال ۲۰۲۰ خود در پارلمان اروپا اظهار داشت که این فرصت برای اتحادیه اروپا فراهم شده است تا تغییرات را با طرح‌های خود و نه به‌دنبال فاجعه و یا با دستور دیگران در جهان انجام دهد. این تغییرات درباره حاکمیت دیجیتال اروپا در مقیاس کوچک و بزرگ است (Roberts et all, 2021: 2). حتی اتحادیه اروپا ابزارهای سیاستی خویش برای حفاظت از حاکمیت دیجیتال را نیز تعریف کرده است. این تلاش اتحادیه اروپا در تصویر زیر نشان داده شده است:

تصویر ۱: طرح کلی ابزارهای سیاستی اتحادیه اروپا برای حفاظت از حاکمیت دیجیتال (Burwell and Propp, ۲۰۲۰: ۳)

روسیه نیز از جمله کشورهایی است که در سال‌های اخیر

تلاش‌های زیادی در زمینه حاکمیت دیجیتال انجام داده است. ایگور آشمانوف^۱ یکی از حامیان اصلی ایده حاکمیت دیجیتالی روسیه، این مفهوم را در قالب حق و توانایی دولت ملی (روسیه) برای تعیین منافع ملی «جغرافیای سیاسی» به صورت مستقل در محیط دیجیتالی می‌داند (Ashmanov, 2013). واقعیت این است که فناوری‌های دیجیتالی به میدان رقابت برای رهبری جهانی تبدیل شده‌اند و این موضوع منجر به افزایش تنش‌های «جغرافیای سیاسی» میان آمریکا و کشورهایی همانند روسیه و چین-که به جنگ سرد فناوری نیز معروف است- شده است (Moerel and Timmers, 2021: 5). عدم تقارن ساختاری قدرت در حاکمیت جهانی اینترنت نشان می‌دهد که ادعای حاکمیت اینترنت می‌تواند بیانگر تمایلات ضد هژمونیک (Daucé and Musiani, 2021: 7) و به عنوان شورشی علیه اینترنت جهانی غرب-محور در نظر گرفته شود (Kolozaridi and Muravyov, 2021).

طی دو دهه گذشته، روسیه با حمایت از حاکمیت دیجیتال به دنبال گسترش ادعاهای تاریخی خود و احیا اتحاد جماهیر شوروی در حوزه دیجیتال بوده است. روسیه با حاکمیت دیجیتالی خود، مدل حاکمیت دیجیتالی تحت سلطه غرب را رد می‌کند تا هم کنترل بیشتری بر زیرساخت‌ها و محتواهای دیجیتالی در مرزهای خود اعمال کند و هم نقش غالبی در ایجاد سیاست جهانی اینترنت داشته باشد (Kassenova and Duprey, 2021: 9).

۱-۲- تلقی روسیه از حاکمیت (فیزیکی و مجازی)

برای روسیه، حاکمیت یک مفهوم سنتی است که ریشه در

1. Igor Ashmanov

معاهده وستفاليا دارد که به جنگ‌های سی ساله در سال ۱۶۴۸ پایان داد. بر اساس آن معاهده، دولت‌ها بر سرزمین‌های خود اختیار کامل دارند و هیچ بازیگر خارجی نمی‌تواند در امور داخلی کشوری دیگر دخالت کند. علاوه بر این، دولت (حزب) مرجع عالی اقتدار است. انحلال اتحاد جماهیر شوروی در شکل گرفتن چنین برداشتی بسیار تأثیرگذار بوده است. چون یکی از مؤلفه‌های کلیدی هر نهاد حاکمیتی، اقتدار عالی دولت بر یک منطقه جغرافیایی کاملاً مشخص است. تجربه شوروی در این زمینه عملاً در تاریخ مدرن بی‌نظیر بود. اما رهبران یکی از دو کشور قدرتمند جهان داوطلبانه و با حداقل خونریزی از قدرت حاکمیتی خود بر پنج میلیون کیلومتر مربع از قلمرو و ۱۴ واحد سرزمینی چشم‌پوشی کردند که هر کدام متعاقباً به یک کشور مستقل تبدیل شدند. به‌علاوه، تقریباً نیمی از واحدهای فروملی باقیمانده فدراسیون روسیه (به اصرار بوریس یلتسین)^۱ تا حدی حاکمیت خود را اعلام کردند و تعدادی از آن‌ها به جدایی نزدیک و حداقل یکی از آن‌ها (چچن) استقلال کامل خود را اعلام کرد (Ziegler, 2010: 6).

این موضوع به‌نوبه‌خود باعث شد تا با روی کار آمدن پوتین مجدداً مرزهای اتحاد جماهیر شوروی مورد توجه قرار گیرد. در سپتامبر ۲۰۱۵، پوتین در مصاحبه‌ای با روزنامه‌نگار آمریکایی چارلی روز^۲ درباره چگونگی محرومیت میلیون‌ها نفر از روسی‌زبانان در سال ۱۹۹۱ یعنی هنگامی که پانزده جمهوری اتحاد جماهیر شوروی سوسیالیستی به کشورهای مستقل تبدیل شدند، توضیحاتی داد. وی اذعان داشت که «در یک لحظه، ۲۵ میلیون نفر از مردم روسیه خود را

1. Boris Yeltsin
2. Charlie Rose

خارج از مرزهای کشور یافتند. آن‌ها [در] یک کشور واحد زندگی می‌کردند و ناگهان معلوم شد که آن‌ها خارج از مرزهای کشور هستند. می‌بینید که این یک مشکل بزرگ است. اول از همه، مشکلات روزمره وجود داشت - جدایی از خانواده‌ها، مشکلات اجتماعی، مشکلات اقتصادی ... آیا فکر می‌کنید طبیعی است که ۲۵ میلیون نفر از مردم روسیه به‌طور ناگهانی در خارج از کشور باشند؟ روسیه بزرگ‌ترین ملت تقسیم‌شده در جهان است.^۱ از دیدگاه پوتین این موضوع مشکلی بزرگ برای دولت روسیه است. واقعیت این است که برای پوتین، اتحاد مجدد روسی‌زبان‌ها، آنچه که وی «جهان روسی» می‌نامد، یک اولویت اصلی است (Dougherty and Kaljurand, 2015: 5). موضوع حائز اهمیتی که در نگاه روسیه به حاکمیت وجود دارد، این است که هر چند فدارسیون روسیه به عنوان دولت مستقل پس از فروپاشی شوروی شکل گرفت، اما خود را به عنوان جانشین اتحاد جماهیر شوروی تلقی کرده و خواهان اقتدار عالی در مرزهای سابق شوروی و حتی تعیین مرزهای حاکمیتی بر اساس مؤلفه‌های فرهنگی است. با توجه به همین مسئله در چارچوب ذهنی مقامات روسیه یک جهان روسی وجود دارد که محدوده آن فراتر از مرزهای فیزیکی فدارسیون روسیه است. به عبارت دیگر، مفهوم «روسکی‌میر» یا «جهان روسی»^۱ نقش مهمی در تعریف روسیه از مرزها و ابعاد مختلف جغرافیای سیاسی، فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی، مذهبی و آموزشی خود دارد (Kozdra, 2018: 62). جهان روسی، نه تنها روس‌ها و مردم روسیه را دربرمی‌گیرد بلکه شامل هموطنان در کشورهای خارج دور و خارج نزدیک، مهاجران روسی‌تبار و فرزندان آن‌ها نیز می‌شود.

1. Russkiy Mir Foundation (Russian World)

همچنین، شهروندان خارجی که به زبان روسی صحبت می‌کنند، یا آن را می‌آموزند و همه کسانی که صمیمانه به روسیه علاقمند و نگران آینده روسیه هستند (Foudation Russia World, 2007).

بنابراین مفهوم‌سازی‌ای که کرملین از واژه روسی دارد، متفاوت از منابع غربی است. در زبان انگلیسی کلمه «روسی»^۱ هم به شهروندان فدراسیون روسیه و هم به نژاد روس‌ها اشاره دارد، اما در زبان روسی از سه اصطلاح جداگانه برای توصیف این جمعیت‌ها استفاده می‌شود: راسکی؛^۲ که اشاره به نژاد روسی دارد.

راسیسیکی؛^۳ اشاره به شهروندان فدراسیون روسیه دارد.

اصطلاح سوآتوچستوننیکی^۴ یا هموطنان؛ شامل هر دو گروه راسکی و راسیسیکی و همچنین افرادی می‌شود که از طریق فرهنگی یا خانواده به روسیه متصل هستند. واقعیت این است که دولت روسیه، هموطنان را به‌طور گسترده‌ای تعریف می‌کند که شامل افرادی با زبان، تاریخ، میراث فرهنگی، سنت‌ها و آداب و رسوم مشترک (با دولت روسیه) و نیز افرادی با قومیت مستقیم و یا دارای خویشاوندان در روسیه، افرادی فراتر از مرزهای فدراسیون روسیه اما دارای پیوند معنوی، ارتباطات فرهنگی و حقوقی با (دولت روسیه) یا اشخاصی که بستگان مستقیم آن‌ها در قلمرو روسیه یا اتحاد جماهیر شوروی زندگی می‌کردند و می‌کنند، می‌شود (Zakem et al, 2015:3-4).

چنین برداشتی از گستره مرزهای فدارسیون روسیه صرفاً منوط به مرزهای فیزیکی نیست و روسیه در فضای دیجیتال نیز قائل به چنین قلمرویی برای خود است. به عبارت دیگر، جهان روسی هسته اصلی فعالیت دیجیتالی روسیه در فضای مجازی برای ایجاد

1. Russian
3. Rossisskiy

2. Russkiy
4. Sootechestvennikii

مرزهای حاکمیتی خود در اینترنت است. یکی از دلایل این امر هم این است که با انحلال شوروی، فدراسیون روسیه و سایر دولت‌ها شبکه گسترده‌ای از ارتباطات تلفنی و اطلاعاتی را به ارث برده‌اند. این شبکه اگرچه به معنای واقعی جهانی نیست، اما به عنوان ستون فقرات اولیه برای توسعه اینترنت و شبکه‌های آینده در کشورهای شوروی سابق و اروپای شرقی ایفای نقش می‌کند. بر همین اساس، روسیه پس از فروپاشی تلاش کرده است تا از طریق چارچوب‌های قانونی مانند «مفهوم سیاست اطلاعات دولتی» مصوب دوما در سال ۱۹۹۸، بر روی اینترنت کنترل داشته باشد. این موضوع برای اولین بار، ساخت یک جامعه اطلاعاتی را به عنوان یک هدف استراتژیک توسعه ملی روسیه معرفی کرد (Kreitem et al, 2020: 6-7). علاوه بر این، بسیاری از مناطق پس از فروپاشی شوروی بخشی از فضای اطلاعاتی و رسانه‌های روسیه (تلویزیون، رادیو و رسانه‌های اجتماعی روسیه) محسوب می‌شوند. از این رو روسیه می‌تواند از پتانسیل نفوذ اینترنت استفاده کند. این جوامع به موتورهای جستجو و رسانه‌های اجتماعی روسیه اعتماد بسیار زیادی دارند (Gussarova and Khon, 2017: 21) و روسیه نیز با بهره‌گیری از ابزارهای مختلف خود در حوزه فضای مجازی، از جمله رسانه‌های اجتماعی و موتورهای جستجو، تلاش می‌کند به اعتماد آن‌ها پاسخ دهد (Helmus et al, 2018: 3-10).

این تعریف از حاکمیت در فضای واقعی و مجازی باعث شده است که روسیه نقش متفاوتی را برای خود تعریف کند که می‌توان آن را همان اقتدار عالی توصیف کرد که درصدد کنترل و یا حداقل مدیریت تحولات در این دو فضا است. به همین دلیل، کرملین در

بسیاری از موارد بر عنصر عدم مداخله در امور سرزمینی تأکید دارد. به عبارت دیگر، تلاش‌ها در این زمینه منجر به تأکید روسیه بر تقدم اصول حقوق بین‌الملل مربوط به حاکمیت از جمله اصل عدم مداخله شده است (Claessen, 2020: 145-146).

روسیه در شرایط عادی گسترش و توسعه فناوری‌های دیجیتالی و بسط آن‌ها در محدوده مرزی (جهان روسی) را به عنوان تهدیدی برای حاکمیت خویش قلمداد می‌کند. روسیه این موضوع را در اولین قطعنامه مجمع عمومی سازمان ملل در سال ۱۹۹۸ درباره امنیت اطلاعات به‌طور آشکاری اعلام کرد. در زمان تصویب این قطعنامه، مقامات کرملین اعتقاد داشتند که این فناوری‌ها و منابع می‌توانند به‌طور بالقوه برای اهداف متناقضی درباره ثبات و امنیت بین‌المللی استفاده شوند و ممکن است حتی تأثیر منفی بر امنیت کشورها داشته باشند. پیشنهادهای بعدی روسیه به سازمان ملل نیز همین خط فکری را دنبال کرده است. به عنوان مثال، روسیه و چین در چارچوب سازمان همکاری شانگهای^۱ در سال‌های ۲۰۱۱ و ۲۰۱۵ تلاش بسیاری کردند تا مداخلات در فضای اطلاعاتی به عنوان حمله به «تمامیت ارضی» و حاکمیت کشورها تعریف و تفسیر شود (Claes- sen, 2020: 148).

بخش دوم

قوانین و ابزارهای روسیه
برای اعمال حاکمیت در فضای دیجیتال

قوانین و ابزارهای روسیه برای اعمال حاکمیت در فضای دیجیتال

روسیه برای اینکه بتواند حاکمیت خود را در/ بر فضای دیجیتال اعمال کند، ابتکارات متفاوتی را اتخاذ کرده است. در این بخش تلاش شده است تا به برخی از مهم‌ترین چارچوب‌ها و سازوکارهای قانونی و ابزارهای مورد استفاده روسیه در رابطه با فضای مجازی پرداخته شود.

۲-۱- چارچوب‌ها و سازوکارهای قانونی

در این راستا ابتدا می‌توان به «قانون اینترنت مستقل روسیه»^۱ اشاره کرد. این قانون، قوانین ترافیکی لازم را تعریف، نظارت بر اجرای آن‌ها را سازماندهی و همچنین ایجاد زیرساخت‌های لازم را مدنظر قرار می‌دهد. علاوه بر این، قانون اینترنت مستقل زمینه به‌حداقل رساندن انتقال داده‌های مبادله‌شده بین کاربران روسی به خارج از کشور را فراهم می‌کند. در نهایت، این قانون نیاز به انجام عملیات‌های منظمی را برای مقامات، اپراتورهای مخابراتی و صاحبان شبکه‌های فناوری برای شناسایی تهدیدها و انجام اقداماتی برای بازگرداندن عملکرد بخش روسی شبکه معرفی می‌کند (Duma.gov.ru, 2017).

1. Russia's sovereign Internet law

اگرچه مقامات روسیه اظهار داشته‌اند که این قانون برای محافظت از اینترنت (در داخل روسیه) از تهدیدهای خارجی ایجاد شده است، اما این فرضیه نیز وجود دارد که قوانینی مانند اینترنت مستقل، چارچوب قانونی برای ایجاد یک سیستم مدیریت متمرکز اینترنت توسط مقامات دولتی است که از لحاظ نظری امکان جداسازی شبکه روسیه از اینترنت جهانی را فراهم می‌کند و روسیه از آن‌ها برای دستیابی به چند هدف عمده استفاده می‌کند که عبارتند از:

۱. ایجاد سازوکاری برای نظارت مؤثر بر اینترنت در داخل مرزهای خود
۲. تبدیل شدن دولت به تنظیم‌کننده کلیدی در زمینه مقررات اینترنتی در روسیه

۳. گسترش مُدل دولت-محور اینترنت در سطح بین‌المللی (Epi-fanova, 2020: 2).

روسیه از اوایل دهه ۲۰۱۰ قوانین فدرالی مختلفی برای تعیین و جهت‌دهی به محتوای روسی زبان اینترنت و حاکمیت دیجیتال تصویب کرده است. به عنوان مثال روسیه با تصویب قوانین «۱۳۹-FZ» و «۳۹۸-FZ» و «۱۸۷-FZ» درصدد کنترل محتوای روسی زبان فضای مجازی بوده و حتی قانون «۲۴۲-FZ» را برای بومی‌سازی ذخیره و پردازش داده‌های شخصی تصویب کرده است (Stadnik, 2021). همچنین دولت روسیه از شرکت‌های اینترنتی خارجی فعال در روسیه درخواست کرده تا محتواهای «نادرست» بر مبنای نظر کرم‌لین را حذف کنند. در صورت عدم رعایت شرکت‌ها، کرم‌لین اختیاراتی به روسکومنادزور^۱ داده تا به لحاظ فنی این وبسایت‌ها را مسدود کند (Myles-Primakoff and Sherman, 2020). روسکومنادزور، به عنوان

۱. روسکومنادزور (Roskomnadzor) خدمات فدرال نظارت بر ارتباطات، فناوری اطلاعات و رسانه‌های جمعی روسیه است. روسکومنادزور، ناظر اصلی نظارت بر رونق و کنترل اطلاعات در روسیه است.

تنظیم‌کننده رسانه‌ای دولت در سال ۲۰۱۸ بر مبنای قانون «۲۴۲- FZ» الزامات اتصال به سیستم اطلاعات دولتی فدرال را به گوگل، یاندکس و «میل.آر.یو» ارسال کرده است. در این میان فقط گوگل به دلیل عدم رعایت قانون، ۵۰۰ هزار روبل جریمه شد. همچنین در دسامبر ۲۰۱۹ قانون «۴۰۵-FZ» تصویب شد که در صورت امتناع مجدد موتورهای جستجو برای ثبت اطلاعات ممنوعه بر اساس قانون «۱۵۵-FZ» یا فیلترکردن محتوای غیرمجاز، باید جریمه‌ای بین ۱/۵ تا ۵ میلیون روبل پرداخت کنند. از آنجا که شرکت‌ها و موتورهای جستجوی روسی - یاندکس، «میل.آر.یو» و رمبلر - قبلاً از این قوانین پیروی کرده بودند، لذا قوانین جدید بیشتر برای گوگل در نظر گرفته شده است (Stadnik, 2021).

علاوه بر موارد فوق، در فوریه ۲۰۱۹ «قانون اینترنت مستقل» در دومای روسیه با اخذ ۷۵ درصد آرا تصویب شد. این قانون در تاریخ ۱ مه ۲۰۱۹ به عنوان قانون فدرال «۹۰-FZ» به تصویب رسیده و از نوامبر ۲۰۱۹ لازم‌الاجرا شد (Stadnik, 2021). قانون اینترنت مستقل به روسکومناذور اجازه می‌دهد تا در صورت قطع اتصال اینترنت روسیه از وب جهانی، اینترنت روسیه را به دست گیرد. با این اقدام، دولت قصد دارد تا کنترل ترافیک اینترنت روسیه را با مسیریابی در داخل برقرار کند. این قانون، ارائه‌دهندگان اینترنت را ملزم به نصب تجهیزات برای مسدودسازی خودکار وبسایت‌های ممنوعه می‌کند. همچنین ارتباطات را نظارت می‌کند تا روسکومناذور، مدیریت متمرکزی در «شرایط بحرانی» داشته باشد (Polyakova and Meserole, 2019: 6-10).

استدلال بر این است که قانون اینترنت مستقل طرحی برای مقابله با قابلیت‌های مخرب فنی، از جمله توانایی سانسور انتخابی محتوا در سیستم عامل‌های بین‌المللی رسانه‌های اجتماعی در روسیه است. همچنین، کرملین بر پایه این قانون از شرکت‌های اینترنتی داخلی خود خواسته است که ساختار خود را متمرکز کنند تا مقامات بتوانند در صورت بروز حادثه امنیتی، اینترنت روسیه را از سایر نقاط جهان قطع کنند (Myles-Primakoff and Sherman, 2020). جدول زیر گویای تمام قوانین فدرالی مربوط به فعالیت‌های دیجیتالی روسیه است:

جدول ۱: قوانین فدرالی مربوط به فعالیت‌های دیجیتالی در روسیه

محتوای قوانین	سال	قوانین فدرال
ممنوعیت پورنوگرافی کودکان، ترویج خودکشی و استفاده از مواد مخدر	۲۰۱۲	FZ-۱۳۹
ممنوعیت فراخوان شورش‌های جمعی، فعالیت‌های افراطی و مشارکت در برخی از رویدادهای عمومی	۲۰۱۳	FZ-۳۹۸
به مقامات دولتی اجازه می‌دهد تا سایت‌هایی را که دارای محتوای حق تکثیر و چاپ به درخواست صاحب حقوق هستند، مسدود کنند.	۲۰۱۳	FZ-۱۸۷
شامل بومی‌سازی ذخیره و پردازش داده‌های شخصی می‌شود. این قانون از تمام شرکت‌هایی که اطلاعات شخصی ساکنان روسیه از جمله اتباع خارجی را ذخیره و پردازش می‌کنند، می‌خواهد پایگاه‌های داده خود را در قلمرو روسیه قرار دهند. اگر یک نهاد خارجی چنین پایگاه داده‌ای را در خارج از کشور ذخیره کرده باشد، باید آن را به روسیه منتقل کند.	۲۰۱۶	FZ-۲۴۲
اپراتورهای موتورهای جستجو که از اتصال به سیستم اطلاعات دولتی فدرال خودداری می‌کنند یا به‌طور خودکار نتایج جستجو را فیلتر می‌کنند، جریمه می‌شوند.	۲۰۱۸	FZ-۱۵۵

محتوای قوانین	سال	قوانین فدرال
در صورت امتناع یک موتور جستجو برای دومین بار از اتصال به ثبت اطلاعات ممنوعه بر اساس قانون «۱۵۵-FZ» یا فیلتر کردن محتوای ممنوعه، جریمه می‌شود.	۲۰۱۹	FZ-۴۰۵
این قانون برای مبادله ترافیک و خطوط ارتباطی است که از مرزهای روسیه عبور می‌کند و شامل ثبت شماره سیستم خودگردان است. این قانون اپراتورهای مخابراتی را ملزم می‌کند تا از ابزارهای فنی (به اصطلاح جعبه‌های سیاه) در شبکه‌های خود برای مقابله با تهدیدهای ثابت، امنیت و یکپارچگی عملیات اینترنت در خاک روسیه اطمینان حاصل کنند.	۲۰۱۹	FZ-۹۰ معروف به قانون حاکمیت رونت
شامل ایجاد اقدامات اضافی برای مقابله با تروریسم، تضمین امنیت عمومی و اصلاحات در قانون کیفری و آیین دادرسی کیفری فدراسیون روسیه با توجه به این اقدامات می‌شود. همه ارائه‌دهندگان خدمات اینترنت باید محتوای ارتباطات کاربر را به مدت شش ماه و فراداده مربوط به آن را به مدت سه سال حفظ کنند.	تا ۲۰۲۳ به تأخیر افتاد	FZ-۳۷۴ و FZ-۳۷۵ معروف به قانون یاروایا ^۱

(Stadnik, 2021 and Digital. Report, 2017)

۲-۲- ابزارهای روسیه در فضای مجازی

کرم‌لین تمام تلاش خود را بکار گرفت تا فضای مجازی خود را از آمریکا و سایر کشورهای جهان جدا کند و آن را تحت تسلط خویش بگیرد. روسیه اینترنت ملی خود را تحت قانون «اینترنت مستقل روسیه» راه‌اندازی کرد تا در فضای مجازی استقلال داشته باشد. در این بخش تلاش شده است تا در کنار توضیحات لازم در مورد رونت، یاندکس، «میل. آر یو» و «گروه رمبلر» به حوزه نفوذ و

1. Yarovaya law

مرزهای حاکمیت دیجیتال روسیه در جهان روسی هم پرداخته شود.

۲-۲-۱- رونت

روننت یا اینترنت ملی روسیه یک محیط نسبتاً بسته و آنلاین و بر اساس زبان روسی است. تولد روننت به اوایل دهه ۱۹۹۰ باز می‌گردد. از روننت به عنوان «عجایب روسی» نام برده می‌شود. اینترنت روسی از سال ۱۹۹۳ به‌طور فعال در حال توسعه بوده و تا سال ۱۹۹۷ با دوبرابردن کاربران هر ساله به سرعت رشد کرده است. در سال ۲۰۱۹ حداکثر تعداد کاربران اینترنت روسی به بیش از ۹۰ میلیون کاربر رسیده بود (Vartanova, 2020: 28). روننت، اینترنت روسی یا بخشی از اینترنت با محتوای زبان روسی بوده که بخش ملی-روسی اینترنت کرملین است. روننت نه تنها به زبان روسی، بلکه بر اساس «روش روسی» انجام کارها (به عنوان مثال: حاکمیت، استقلال از غرب و غیره) نیز طراحی شده است. روننت یک محیط مستقل با موتورهای جستجو، شبکه‌های اجتماعی و خدمات رایانامه است. روسیه به‌طور رسمی دامنه سیریلیک .рф را در سال ۲۰۱۰ به خود اختصاص داد. در حال حاضر روسیه دارای سه نوع دامنه فعال (ru. دامنه روسیه از ۱۹۹۴، .рф. دامنه سیریلیک روسیه و .su. دامنه اتحاد جماهیر شوروی از ۱۹۹۰) است و زبان روسی دومین زبان پُرکاربرد در اینترنت است. ذکر این نکته حائز اهمیت است که بیشترین کاربران روننت در اروپا هستند (Nikkarila and Ristolainen, 2017: 30).

بسیاری اعتقاد دارند که در عرصه جهانی، روننت را می‌توان

به نوعی نمونه اولیه توسعه «حاکمیت دیجیتالی» دانست. چنان که پیش‌تر عنوان شد در رویکرد روسیه، «حاکمیت دیجیتالی» به عنوان حق و توانایی دولت ملی برای تعیین منافع ملی در محیط دیجیتالی تعریف می‌شود (Nikkarila and Ristolainen, 2017: 30-31). بنابراین این فرضیه مطرح می‌شود که هدف واقعی کرم‌لین تکمیل ابزارهای حاکمیت رونت به‌منظور جلوگیری از دسترسی به اینترنت در داخل کشور در شرایط بی‌ثباتی سیاسی-اجتماعی است. البته رونت به معنای استقلال کامل از محیط خارجی نبوده، بلکه کنترل کامل قلمرو روسیه را محقق می‌سازد. در واقع، هدف اصلی دولت روسیه ایجاد سیستمی «هوشمند» برای مدیریت ارتباطات اینترنتی است تا بتواند در صورت لزوم ارتباط بخش‌های خاصی از شبکه و گروه‌های منتخب کاربران را در مناطق تحت تأثیر اعتراضات اجتماعی قطع کند. همچنین، نه تنها باید توانایی مسدودسازی آدرس‌های اینترنتی منتخب را داشته باشد، بلکه باید محتوای خاص و کاهش سرعت جریان داده‌های خاص یا ترافیک آنلاین در مسیرهای خاص را نیز فراهم کند (Domanska, 2019: ۷).

نکته حائز اهمیت این است که کرم‌لین به وزارت ارتباطات روسیه (مینکومسویاز)^۱ با هدف از بین بردن وابستگی رونت به شبکه‌های خارجی و اطمینان از کنترل کامل رونت توسط دولت در جهت حفاظت از زیرساخت‌های حیاتی این کشور اختیارات قابل توجهی داده است. بر مبنای این اختیارات، مینکومسویاز اعلام کرده است که تا سال ۲۰۲۰، ۹۹ درصد از ترافیک اینترنت روسیه باید به داخل کشور منتقل شود. لذا دولت در حال ایجاد تهیه نسخه پشتیبان از ۹۹ درصد

1. Minkomsvyaz

زیرساخت‌های حیاتی روسیه بوده است. همچنین در اکتبر ۲۰۱۶، مینکومسویاز پیش‌نویس لایحه‌ای را منتشر کرد که به سازمان‌های دولتی این امکان را می‌دهد که از حق انحصاری مدیریت دامنه ملی و ارائه اینترنت برای ادامه کار رونت برخوردار شوند. پیش‌نویس لایحه، مفاهیم اساسی زیرساخت اینترنت مانند «سیستم خودمختار»، «زیرساخت‌های بخش ملی اینترنت روسیه» و «ثبت نام دامنه .ru و .pф» از نظر روسیه را تعریف می‌کند. «بخش ملی اینترنت روسی» نیز به عنوان زیرساختی تعریف می‌شود که واگذاری و عملکرد نام دامنه‌های کشوری (دامنه‌هایی که به .ru و .pф ختم می‌شوند) را ممکن می‌سازد. بر مبنای پیش‌نویس این لایحه، زیرساخت‌های مهم رونت با دامنه‌های ملی «.ru و .pф»، نقاط تبادل ترافیک و سیستم‌ها و شبکه‌های متعلق به شرکت‌ها و اشخاص مختلف دارای دامنه منطقه «.ru» باید در روسیه حضور داشته باشند (Nikkarila and Ris- (tolainen, 2017: 31).

نکته دیگر آن است که از سال ۲۰۰۰ کنترل دولت روسیه بر روی رسانه‌ها هم‌زمان با رشد رونت افزایش یافته است. در میان سال‌های ۲۰۰۰ و ۲۰۰۸، کرملین توانست نفوذ رونت را در کشورهای مشترک‌المنافع و برخی از جمهوری‌های سابق شوروی و انجمن‌های وب اوراسیا در خارج از روسیه افزایش دهد. رشد کاربران رونت در این کشورها به حدی بوده است که به‌طور متوسط، تعداد کاربران رونت پنج برابر بیشتر از کاربران در خاورمیانه و پانزده برابر بیشتر از کاربران در آسیا شده است. البته نباید این موضوع را نیز فراموش کرد که زبان روسی، زبان غالب استفاده از اینترنت در شماری از جمهوری‌های

شوروی سابق به‌ویژه آسیای میانه است. رونت تمام کاربران اینترنتی را که به زبان سیریلیک (روسی) می‌نویسند، جمع می‌کند و زبان روسی را در وب ترویج می‌نماید. غیر از روس‌ها، اقلیت‌های روسی‌زبان در اوکراین، بلاروس، ارمنستان و حتی رژیم صهیونیستی نیز از رونت استفاده می‌کنند. در فضای پسا شوروی بخش بزرگی از سایت‌های رسمی و رسانه‌های ملی این کشورها دارای نسخه‌های روسی در وبسایت‌های خود هستند (Nocetti, 2011: 5-13).

۲-۲-۲- یاندکس

امروزه موتور جستجوی گوگل بازار جستجوی جهانی را رهبری می‌کند. با این حال، روسیه یکی از معدود کشورهایی است که تلاش می‌کند این سلطه گوگل را به چالش بکشد (Brigham, 2019). مهم‌ترین ابزار روسیه در این رقابت یاندکس است. یاندکس به عنوان موتور جستجو اختصاصی روسیه است که توسط روسی‌زبانان در داخل و خارج از فدراسیون روسیه مورد استفاده قرار می‌گیرد (Erbsen, 2019: 222). به عبارت دیگر، مخاطبان روسی به‌جای گوگل، به پورتال موتور جستجوی داخلی یاندکس مراجعه می‌کنند. شرکت فناوری چندملیتی روسی یاندکس، یک شرکت فراملی روسی است که تاریخچه آن به اوایل دهه ۱۹۹۰ باز می‌گردد. یاندکس به عنوان یک شرکت در سال ۲۰۰۰، سه سال پس از راه‌اندازی پورتال وب یاندکس «Yandex.ru» ظاهر شد. اکنون یاندکس در ۹ کشور دفتر و نمایندگی دارد و بیش از ۱۲/۰۰۰ کارمند در آن مشغول بکار هستند (Yandex, 2021).

یاندکس معادل روسی گوگل، بزرگ‌ترین شرکت فناوری روسیه و پنجمین موتور جستجو در جهان است. در سال ۲۰۲۱ سهم یاندکس از کل ترافیک جستجو ۵۹/۳ درصد در بازار داخلی روسیه بوده است (Yandex, 2021). همچنین یاندکس تا سال ۲۰۱۷ بیش از ۶۱ درصد از بازار تبلیغات آنلاین را در اختیار داشت. واقعیت این است که در روسیه، گوگل، اوبر،^۱ اسپاتیفای^۲ یا آمازون^۳ حاکم نیستند، بلکه یاندکس حاکم است (Tempertion, 2017). به همین دلیل می‌توان از آن به عنوان گوگل، اوبر، آمازون و اسپاتیفای روسیه یاد کرد که از سال ۲۰۱۱ در نزدک^۴ بازار بورس سهام آمریکا فعالیت می‌کند (178 CFA, 2019).

یاندکس همانند گوگل و البته فراتر از یک موتور جستجو است. یاندکس بیش از ۷۰ نوع خدمات در روسیه دارد که شامل خدمات رایانامه، فضای ذخیره‌سازی ابری (Gurkov, 2021: 105)، پرداخت آنلاین، پخش موسیقی، جمع‌آوری اخبار و نقشه‌های ترافیک زنده است. یاندکس دارای «ار.اس.اس»^۵ و «جستجوگر وبلاگ»^۶ مخصوص به خویش و خدمات «یاندکس.تاکسی»^۷ یا اوبر روسیه نیز هست. به‌طور کلی «یاندکس.کود»^۸ یا «یاندکس.درایو»^۹ خدمات اشتراک خودروی یاندکس است (178 CFA, 2019). شرکت یاندکس، خدمات «یاندکس.تاکسی» را در سال ۲۰۱۱ راه‌اندازی کرده است (-Taxi.yandex, 2021). این موضوع سبب اثرگذاری بیشتر بر روی مخاطبان و ترویج زبان روسی شده است. «یاندکس.تاکسی» در زمینه خدمت تاکسی و مواد غذایی در روسیه، کشورهای مستقل مشترک‌المنافع، اروپای شرقی، آفریقا و خاورمیانه فعالیت می‌کند. «یاندکس.تاکسی»

1. Uber
4. Nasdaq
7. Yandex.Taxi

2. Spotify
5. Lenta.yandex.ru
8. Yandex.Cloud

3. Amazon
6. Blogs.yandex.ru
9. Yandex.Drive

در بیش از ۱۰۰۰ شهر از جمله ۳۰۰ شهر بزرگ در روسیه، بلاروس، ارمنستان، گرجستان، مولداوی، قرقیزستان، قزاقستان، ازبکستان، لتونی، استونی، لیتوانی، صربستان، رژیم صهیونیستی، ساحل عاج، فنلاند و غنا فعالیت می‌کند (Worddisk, 2011). همچنین «یاندکس. تاکسی» در چهار کشور رژیم صهیونیستی، ساحل عاج، فنلاند و غنا با مارکی به نام «یانگو»^۱ فعالیت می‌کند که یانگو در رژیم صهیونیستی در ۱۰ دسامبر ۲۰۱۸ راه‌اندازی شد. همچنین در اکتبر و اوایل نوامبر ۲۰۱۸ خدمات «یاندکس. تاکسی» در فنلاند و ساحل عاج در دسترس قرار گرفت (Sadan, 2018).

«یاندکس. تاکسی» تمام تاکسی‌های مسکو را پوشش می‌دهد. ولوژ^۲، بنیان‌گذار و مدیرعامل یاندکس، اذعان داشته که خدمات «یاندکس. تاکسی» در سال ۱۹۹۷ راه‌اندازی شده است؛ یعنی یکسال پیش از اینکه گوگل، تاکسی اینترنتی خود را راه‌اندازی کند (Tempertion, 2017). در فوریه ۲۰۱۸، «یاندکس. تاکسی» با اوبر در روسیه، ارمنستان، آذربایجان، بلاروس، گرجستان و قزاقستان ادغام شد و یک شرکت خصوصی جدیدی به نام «ام.ال. یو. بی. وی»^۳ را در هلند ثبت کرد (Taxi.yandex, 2021). همچنین بازوی فنی این شرکت شامل خدمات «تحویل غذا»^۴ «تحویل سریع مواد غذایی»^۵ و «غذا»^۶ قبلاً به نام حزب ادی^۷ (به زبان روسی یعنی حزب غذا) شناخته می‌شد. از سال ۲۰۱۹، خدمات تحویل سریع مواد غذایی از طریق برنامه «یاندکس. تاکسی» در دسترس بوده و در روسیه و قزاقستان فعالیت می‌کند (Worddisk, 2011). البته نباید این موضوع را نیز فراموش کرد که روسیه برای اثرگذاری دیپلماسی دیجیتال، برند یاندکس خود تا

جایی پیش برده است که در نقشه‌های یاندکس مناطق اشغالی توسط گرجستان را مستقل از این کشور نشان می‌دهد. این موضوع سبب شده است که حتی برخی از مقامات و مردم گرجستان خواستار تحریم این خدمات شوند (Georgiatoday, 2018).

از دیگر محصولات یاندکس، شرکت‌های کوچکی هستند که کالاهایی را در خدمات «یاندکس.مارکت»^۱ می‌فروشند. این موضوع می‌تواند دانش‌آموزان را قادر سازد تا دوره‌های آموزشی رایگان خود را از یاندکس دریافت کنند (CFA, 2019: 181). همچنین یاندکس دارای یک موتور جستجو، یک پورتال اینترنتی و بیش از ۷۰ خدمات رایانامه‌ای آنلاین است که در چندین کشور فعالیت دارد. شرکت یاندکس در ۱۷ کشور اروپایی، خاورمیانه‌ای و آفریقایی فعالیت دارد (The Paypers, 2020). در سال‌های اخیر یاندکس به چندین جمهوری سابق شوروی (Reuters, 2015) و کشورهای همانند اوکراین، قزاقستان، بلاروس و ترکیه نیز نفوذ کرده است. حتی «یاندکس.موسیقی»^۲ با لیست‌های پخش آهنگ در رژیم صهیونیستی راه‌اندازی شده است (Richards, 2018). یاندکس اولین شرکت در اروپا بوده که خدمات تاکسی خود را راه‌اندازی کرده و از آگوست ۲۰۱۸ در شهر اینوپولیس^۳ روسیه به اجرا در آمده است (CFA, 2019: 181). این در حالی است که پیشرفت بیشتر در خدمات، به یاندکس کمک می‌کند تا حضور خود را در سراسر اروپای شرقی و مرکزی در آینده گسترش دهد. این موضوع ممکن است برای بخش روسی‌زبان اینترنت جهانی جذاب باشد که تا اواسط ۲۰۲۰ بیش از ۱۰۳/۱ میلیون کاربر آنلاین را شامل می‌شود (Frolovskiy, 2020).

1. Yandex.Market
2. Yandex.Music
3. Innopolis

یاندکس به حدی کاربردی شده است که اسبربانک^۱ -بزرگترین بانک وابسته به دولت روسیه- سال‌ها به دنبال سهام یاندکس بوده است. این بانک اولین بار علاقه خود را در سال ۲۰۰۹ به این شرکت نشان داد. اسبربانک توانست سهمی به اصطلاح طلایی را در این شرکت خریداری کند که به واسطه این سهم می‌تواند تغییرات بزرگ مالکیتی را وتو کند (Petrella, 2019). البته یاندکس به اسبربانک، حق وتو برای فروش بیش از ۲۵ درصد از سهام یاندکس را داده است. این کار برای این بود تا دولت روسیه اطمینان حاصل کند که کنترل دارایی استراتژیک یاندکس به دست دولت یا نهاد دیگری نمی‌افتد (Budnitsky and Jia, 2018: 605). یاندکس و اسبربانک بعداً چندین پروژه مشترک مانند خدمات پرداخت آنلاین و برو^۲، معادل آمازون روسی را توسعه دادند. با این حال، وقتی یاندکس تلاش‌های اسبربانک برای دستیابی به سهام بیشتر در شرکت اینترنتی خود را در اکتبر ۲۰۱۸ رد کرد، این رابطه دچار تنش شد. اسبربانک استدلال می‌کرد که این معامله از یاندکس در برابر دولت‌ها و رقبای دیگر محافظت می‌کند (Petrella, 2019).

نکته حائز اهمیت این است که یاندکس دارای هیئت مدیره بین‌المللی بوده که شامل اعضای آمریکایی، سوئیسی و هلندی است (Temperton, 2017). این شرکت در سال ۲۰۱۹ اعلام کرده بود که برای ایجاد حق اظهار نظر بیشتر در فعالیت‌های خویش، حاکمیت شرکت خود را بازسازی می‌کند. اما در نهایت، سهام یاندکس در اختیار سهامداران خارجی باقی ماند. این موضوع سبب شد تا پارلمان روسیه لایحه‌ای برای مقابله با این تهدید آماده کند؛ چراکه

1. Sberbank
2. Beru

کرم‌لین به‌دنبال تصاحب فناوری‌های روسی است ولی شرکت یاندکس در خارج از روسیه ثبت شده و سهام این شرکت در خارج از این کشور معامله می‌شود. تقریباً ۸۵ درصد سهام یاندکس در نزدک معامله می‌شود. کرم‌لین به‌دلیل عدم تغییرات عمده در ساختار سهامداران آن، یاندکس را از تبلیغات در روسیه یا ارسال آگهی از سایر شرکت‌های روسی منع کرده است (Petrella, 2019).

مسئله دیگر این است که یاندکس و اسبربانک به‌دنبال انحلال تجارت مشترک الکترونیکی خود بوده‌اند و اسبربانک می‌خواهد سهم خود را به این شرکت فناوری بفروشد (Petrella, 2019). پس از تلاش ناموفق اسبربانک و یاندکس برای ساخت «آمازون روسی»، سرانجام یاندکس موفق شد همکاری تجاری الکترونیکی خود را با اسبربانک قطع کند. این تصمیم منعکس‌کننده تغییر استراتژی این شرکت بوده که ناشی از همه‌گیری کووید-۱۹ و تشدید رقابت جهانی است. اقتصاد روسیه در سه‌ماهه دوم ۲۰۲۰ و در اوج همه‌گیری کووید-۱۹، ۸/۵ درصد کاهش یافت و یاندکس مجبور به تحول شد. این شرکت با کاهش درآمد حاصل از تبلیغات آنلاین و تاکسی‌ها از نظر اقتصادی متضرر شد، اما در نهایت موفق شد برای گسترش فعالیتش از سایر خدمات خود مانند تحویل غذا، تجارت الکترونیکی و رسانه‌ها استفاده کند (Frolovskiy, 2020). همچنین یاندکس توانست با اعلام برنامه خرید بانک دیجیتال تینکوف^۱ به ارزش ۵/۵ میلیارد دلار از سهامش، جهش بزرگی در بخش مالی داشته باشد (The Bell, ۲۰۲۰). کرم‌لین مُصرانه از طریق بانک‌های دولتی برای نفوذ در یاندکس به‌منظور گسترش مرزهای دیجیتالی خود به کشورهای غربی به‌ویژه روسی‌زبانان

۱. تینکوف (Tinkoff) اولین بانک آنلاین روسیه

استفاده می‌کند.

۲-۲-۳- گروه «میل. آر یو»

شرکت «میل. آر یو» فعالیت خود را در سال ۱۹۹۸ آغاز کرد. در حالی که گروه «میل. آر یو» در مه ۲۰۰۵ تأسیس شد (Mail.ru, 2021). «میل. آر یو» دومین شرکت اینترنتی بزرگ روسیه پس از یاندکس است که در سال ۲۰۱۹ سرمایه‌گذاری مشترکی را با اسبربانک برای ارائه خدمات «غذا» و «تاکسی» به انجام رسانید. موتور جستجوی گروه «میل. آر یو»، یکی از بزرگ‌ترین شرکت‌های اینترنتی در بازار فضای مجازی روسی‌زبان است که پاسخ به تمام پرسش‌های کاربران «سرچ میل. آر یو»^۱ را بر عهده دارد. «سرچ میل. آر یو»، سومین موتور جستجو در بازار اینترنت روسی‌زبانان است که علاوه بر روسیه، حضور گسترده‌ای در کشورهای مشترک‌المنافع یا برخی از جمهوری‌های شوروی سابق دارد (Mail.ru, 2013). این شرکت دارای بزرگ‌ترین شبکه‌های اجتماعی روسی‌زبان تحت عنوان «و-کنتاکت»^۲، آدنوکلاسنیکی^۳ و خدمت رایانامه پیشرو است. همچنین این شرکت دارای یکی از بزرگ‌ترین پورتال‌های اینترنتی روسیه و سایر خدمات پیام فوری^۴ است (Mail.ru, 2021).

«مای. کام»^۵ یکی از شرکت‌های تابعه بین‌المللی از «میل. آر یو» است که بازی‌ها، خدمات و محصولات مرتبط با اینترنت را ارائه می‌دهد. از نام تجاری «مای. کام» برای بازی‌ها و برنامه رایانامه «مای میل»^۶ برای مخاطبان بین‌المللی استفاده می‌شود. این شرکت دارای بستر «میل. آر یو» برای تجارت و تبلیغات است که از این

1. Search Mail.Ru
3. Odnoklassniki
5. My.com

2. VKontakte
4. ICQ, TamTam, Agent Mail.ru, Myteam
6. myMail

طریق مخاطبان وب و تلفن همراه با استفاده از خدمات و رسانه‌های اجتماعی در روسیه و کشورهای مستقل مشترک‌المنافع متحد می‌شوند. این شرکت دارای مارک بین‌المللی بازی «مای.گیمز»^۱ است که بیش از ۱۵۰ بازی همراه با ۵۴۰ میلیون گیمز در جهان دارد (Mail.ru, 2021). «مای.گیمز» با راه‌اندازی نسخه عمومی خدمات «بازی ابری»^۲ خود قصد داشته است تا سال ۲۰۲۱ مناطق و سیستم عامل‌های بیشتری را پوشش دهد. کاربران می‌توانند از طریق اینترنت و «و-کنتاکت» در فضای ابری بازی کنند. گوگل و بازی‌های «مای.گیمز» یک برنامه شتاب‌دهنده مشترک برای استودیوها و پروژه‌های بازی‌های موبایلی اروپای غربی، روسیه و کشورهای مشترک‌المنافع، ترکیه، رژیم صهیونیستی، خاورمیانه و آفریقا را به‌صورت رایگان ایجاد کرده است (Mail.ru, 2020).

«و-کنتاکت» (به زبان روسی: در تماس) شبکه اجتماعی روسی، متعلق به گروه «میل. آر یو» است که یک برنامه دوست‌یابی برای رقابت با سرویس مشابه آمریکایی، تیندر^۳ راه‌اندازی کرده و به‌لحاظ عملکردی شبیه فیسبوک است. ویژگی اصلی این سرویس که «لایونا»^۴ نام دارد، گپ‌های ویدئویی است (Reuters, 2019). محبوبیت پلتفرم «و-کنتاکت» بسیار بیشتر از فیسبوک در روسیه است. در کنار «و-کنتاکت»، «آدنوکلاسنیکی» یکی دیگر از رقبای فیسبوک در روسیه و جهان روسی است. این دو پلتفرم، جایگاه بالایی در روسیه نسبت به فیسبوک دارند (Jaitner and Rantapelkonen, 2013: 72). با شیوع کووید-۱۹ «و-کنتاکت» در جایگاه دوم و «آدنوکلاسنیکی» در جایگاه ششم در روسیه قرار گرفت (Alexa, 2021 A). این در حالی است که

1. My.Games
3. Tinder

2. My.Games Cloud
4. Lovina

«و-کنتاکت» و «آدنوکلاسنیکی» بر بازار روسی تسلط دارند. این پلتفرم‌ها فقط در روسیه فعالیت نمی‌کنند، بلکه آن‌ها در بسیاری از کشورهای پسا شوروی حضور چشمگیری دارند. «و-کنتاکت» و «آدنوکلاسنیکی» در اروپای شرقی دارای ۵۶ درصد و در آسیای میانه دارای ۲۱ درصد کاربر فعال هستند (Prins, 2019).

قزاقستان با بیشترین جمعیت روس در آسیای میانه، بزرگ‌ترین مصرف‌کننده رسانه‌های اجتماعی روسیه بوده و در اوکراین رسانه‌های اجتماعی روسیه جزو ۱۰ وبسایت برتر طبق داده‌های الکسا هستند. «و-کنتاکت» و «آدنوکلاسنیکی» در بلاروس نیز محبوبیت دارند و برای انتشار تبلیغات ضد غرب و طرفدار کرملین مورد استفاده قرار می‌گیرند (Boulegue, 2020: 4). همچنین «و-کنتاکت» و «آدنوکلاسنیکی» در زمینه پرورش و گسترش پیام‌ها و روایت‌های «جهان روسی» نسبت به چند سال پیش فعال‌تر شده‌اند. ۱۰ وبسایت برتر باز نشر شده در «و-کنتاکت» اوکراین در ماجرای انتخابات این کشور، ماهیتاً طرفدار روسیه یا ضد دولت اوکراین بوده‌اند که در آن‌ها روایت‌های روسی تبلیغ می‌شد و حتی ممکن بود از نشر اطلاعات صحیح سیاسی خودداری کنند و به نشر سخنان نفرت‌انگیز پردازند (Internews, 2019). این فعالیت «و-کنتاکت» در حالی بوده که نه تنها در روسیه بلکه در آذربایجان، ارمنستان، بلاروس، گرجستان، قزاقستان و برخی دیگر از کشورها فعال و در حال استفاده است (Reuters, 2019).

البته لازم به ذکر است که در ژوئیه ۲۰۱۹ لایحه‌ای به پارلمان روسیه ارائه شد که در آن مالکیت خارجی در «منابع کلیدی اینترنت» به ۲۰ درصد محدود می‌شد. این لایحه نه تنها یاندکس بلکه رقیب

اصلی آن، گروه «میل.آر یو» را تهدید می‌کرد. این دو شرکت با میزبانی از محبوب‌ترین موتورهای جستجو در این کشور، سایت‌های رسانه‌های اجتماعی، تحویل غذا و خدمات تاکسی، بر بازار آنلاین روسیه تسلط دارند. این در حالی است که شرکت «میل.آر یو» در خارج از روسیه ثبت شده است و سهامش در خارج از روسیه معامله می‌شود. مهم‌تر از همه اینکه، ۵۰ درصد سهام «میل.آر یو» در بورس اوراق بهادار لندن معامله می‌شود. تغییرات عمده‌ای در ساختار سهامداران «میل.آر یو» صورت نگرفته و این عدم تغییر موجب شده است تا «میل.آر یو» از تبلیغات در روسیه یا ارسال آگهی از سایر شرکت‌های روسی منع شود (Petrella, 2019).

۲-۲-۴- گروه رمبلر

گروه رمبلر در سال ۱۹۹۶ راه‌اندازی شد. این گروه یکی از رهبران صنعت رسانه و سرگرمی روسیه است که هلدینگ خدمات رسانه‌ای، چندرسانه‌ای و سینما را با هم ادغام کرده است (Rambler Group). در سال ۲۰۰۸ گوگل قصد خود را برای خرید خدمات تبلیغاتی رمبلر با مبلغ ۱۴۰ میلیون دلار اعلام کرد، اما در نهایت این موضوع منجر به معامله نشد (Levashov, 2008). این در حالی بود که اسیربانک موفق شد ۴۶/۵ درصد سهام گروه رمبلر را به‌دست بیاورد. اسیربانک، صاحب سهام سومین شرکت اینترنتی بزرگ روسیه یعنی گروه رمبلر است و آن را کنترل می‌کند. رمبلر صاحب چندین رسانه آنلاین است که در سال‌های اخیر با سانسور گسترده اطلاعات می‌توان شاهد نفوذ فزاینده کرملین بود. رسانه‌های رمبلر ماهانه ۵۶ میلیون کاربر در جهان (Seddon, 2019) به‌ویژه جهان روسی دارند.

بخش سوم

اهداف روسیه از حاکمیت دیجیتال

اهداف روسیه از حاکمیت دیجیتال

هدف روسیه از حاکمیت دیجیتال به دو نگاه تقسیم می‌شود. نگاه منطقه‌ای که برای گسترش مرزهای دیجیتالی خود در جهان روسی است و نگاه جهانی که به دنبال بسط نظم چندقطبی دیجیتالی در جهان و شکست مُدل غرب‌محور است.

۳-۱- گسترش مرزهای دیجیتالی در جهان روسی (نگاه منطقه‌ای)

همان‌گونه که بیان شد، تلقی روسیه از حاکمیت در فضای دیجیتال مبتنی بر داشتن حق استقلال و خودمختاری در این حوزه و اعمال حاکمیت در محدوده مرزی خویش (جهان روسی) است. در این راستا نیز از ابزارهای که پیش‌تر به برخی از آن‌ها اشاره شد، استفاده کرده است. بررسی‌های صورت‌گرفته نیز حاکی از آن است که روسیه تا حد قابل قبولی به خواسته‌های خویش در این زمینه دست یافته است. به عنوان مثال می‌توان به رتبه‌بندی وبسایت الکسا اشاره کرد. با توجه به رتبه‌بندی روسیه در سال ۲۰۲۱، «و-کنتاکت» در جایگاه دوم، یاندکس در جایگاه چهارم، «میل.آر.یو» در جایگاه پنجم، آدنوکلاسنیکی در جایگاه ششم و رمبلر در جایگاه هجدهم قرار دارند

(Alexa, 2021 A).

تجزیه و تحلیل وبسایت الکسا نشان می‌دهد که نفوذ روسیه در قرقیزستان به گونه‌ای بوده است که تمام وبسایت‌ها و رسانه‌های اجتماعی روسی در این کشور مشاهده می‌شود. البته درباره دو کشور ترکمنستان و تاجیکستان در الکسا اطلاعاتی موجود نیست. در رتبه‌بندی ۵۰ وبسایت برتر قزاقستان، آذربایجان و ازبکستان گروه رمبرلر دیده نمی‌شود. نفوذ دیجیتال روسیه در گرجستان از همه جا کمتر بوده است. زیرا علاوه بر این که در ۵۰ سایت برتر این کشور رمبرلر دیده نمی‌شود، بلکه خبری از یاندکس و آدنوکلاسنیکی نیز نیست. شاید بیشترین فعالیت روسیه در بلاروس، لتونی، استونی، لیتوانی و مولداوی باشد. همچنین در لتونی و لیتوانی نیز رمبرلر جز ۵۰ منبع اصلی نیست. این‌ها در حالی است که برند «میل.آر.یو» و «و-کنتاکت» در همه کشورهای جهان روسی نفوذ دارد. همچنین یاندکس و آدنوکلاسنیکی تقریباً در تمامی این کشورها (به جز گرجستان) نفوذ کرده است (Alexa, 2021 B).

روسیه با افزایش فعالیت دیجیتالی خود در صدد بوده است تا نقش گوگل، فیسبوک، توییتر و یاهوی آمریکا را کم‌رنگ کند. همچنین باید توجه کرد که کرملین در تلاش بوده است تا با وادار کردن شرکت‌های فناوری خارجی به پیروی از مقررات روسیه در حوزه فضای مجازی و جایگزینی فناوری‌های بومی، بتواند کنترل مرزهای اینترنت ملی و منطقه‌ای شدن جریان اطلاعات را به دست گیرد (Stadnik, 2021).

جدول ۲: کشورهای حوزه نفوذ روسیه در فضای مجازی

Rambler.ru	Yandex.ru	OK.ru	Vk.com	Mail.ru	کشورهای حوزه نفوذ روسیه
۳۷	۱۲	۷	۶	۴	قرقیزستان
-	۲۱	۱۲	۶	۴	قزاقستان
-	۱۴	۵	۱۲	۶	ازبکستان
-	۱۱	۴	۱۶	۷	ارمنستان
-	۱۵	۱۴	۱۹	۵	آذربایجان
-	-	-	۳۱	۳۰	گرجستان
۴۰	۱۲	۶	۳	۷	بلاروس
۲۷	۲۲	۱۲	۵	۱۰	استونی
-	۲۱	۱۴	۳۶	۲۰	لتونی
-	۳۰	۱۴	۱۳	۲۹	لیتوانی
۳۲	۱۰	۴	۵	۷	مولداوی

(Alexa, 2021 B)

۲-۳- بسط نظم چندقطبی دیجیتالی (نگاه جهانی)

بسط نفوذ و حاکمیت روسیه در محدوده مرزی خود (جهان روسی) علاوه بر تبدیل کردن روسیه به اقتدار عالی در فضای دیجیتال، از یک جنبه دیگر نیز حائز اهمیت است و آن به تلاش روسیه برای

واقعیت بخشیدن به یکی از عناصر هویتی خویش، یعنی شناخته شدن به عنوان یک قدرت بزرگ مربوط می شود. از طریق پیگیری هویت قدرت بزرگ بودن، روسیه به دنبال جایگاه برابر با جهان یوروآتلانتیک و به ویژه ایالات متحده است. این برابری به این دلیل حائز اهمیت است که روسیه در تلاش بوده است تا از طریق ترویج و بسط مدل حاکمیتی خود سهمی در نظم جهانی دیجیتالی حاکم داشته باشد. چراکه روسیه عموماً تصور می کند این نظم به صورت یکجانبه و مبتنی بر ترتیبات ایجادشده از سوی کشورهای غربی به ویژه ایالات متحده است.

یکی از مشکلاتی که روسیه با رژیم فعلی حوزه دیجیتال دارد، این است که روسیه احساس می کند میراث لیبرالیسم مرتبط با توسعه اولیه اینترنت هنوز هم نیروی قدرتمندی است که عملکرد اینترنت و هنجارهای اجتماعی، اقتصادی و سیاسی مرتبط با آن را شکل می دهد. به عبارت دیگر، به جای نهادهای سنتی و بین دولتی، اشکال حکومت داری فراملی مبتنی بر بخش خصوصی در کنار اخلاق گسترده خودتنظیمی و حمایت جامعه مدنی از آزادی اینترنت وجود دارد. این همان چیزی است که به عنوان مدل چندذینفعی در نظر گرفته می شود و در آن دولت ها، شرکت های خصوصی و سازمان های غیردولتی در کنار یکدیگر و در روابط غیرسلسله مراتبی قرار می گیرند. این در حالی است که روسیه حامی «وستفالیای دیجیتال»^۱ است؛ به این معنا که از افزایش کنترل دولت بر فضای آنلاین حمایت می کند، حتی اگر در نهایت منجر به محدودیت هایی در مفهوم شبکه باز شود. همچنین روسیه از اصل عدم مداخله در امورداخلی سایر

1. Digital Westphalia

کشورها دفاع می‌کند. در دیدگاه دولت-محور روسیه، آزادی اینترنت و دکترین ایالات متحده در مورد «جریان آزاد اطلاعات» صرفاً ابزارهایی هستند که آمریکای سلطه‌گر از آن‌ها برای براندازی سایر کشورها و نفوذ در آن‌ها با جهان‌بینی و ارزش‌های خویش استفاده می‌کند (Nocetti, 2015: 117-18).

این مخالفت روسیه با یکجانبه‌گرایی ایالات متحده در فضای دیجیتال مربوط به دوره کنونی نیست و خطوط گسل میان دو کشور در اوایل دهه ۱۹۹۰ ایجاد شده است. زمانی که ایالات متحده به مرکز انقلاب اطلاعاتی تبدیل شد و بخش خصوصی آمریکا نیروی محرکه گسترش اینترنت در سراسر جهان شد. اختلافات عمده میان روسیه و ایالات متحده در مورد هنجارهای دیجیتالی و سایبری حداقل در سه حوزه اصلی تقسیم‌بندی می‌شود.

۳-۲-۱- نقش دولت در نظارت بر فضای سایبری و دیجیتالی

هدف روسیه در این زمینه ایجاد نوعی مرز مجازی است که از نفوذ ناخواسته خارجی جلوگیری کرده و اهرمی در اختیار دولت قرار دهد تا بر روی فضای دیجیتال، کنترل داشته باشد. علاوه بر این، درحالی‌که ایالات متحده تبادل آزاد اطلاعات و حداقل مقررات را تشویق می‌کند، روسیه می‌تواند دامنه وسیع‌تری از مسئولیت و کنترل دولت را در حوزه دیجیتال، هم از نظر محتوای آنلاین و هم زیرساخت فناوری اطلاعات و ارتباطات، تعریف کند. این تفاوت دیدگاه در ترجیحات طرفین در حاکمیت دیجیتال نهفته است. به عبارت دیگر، دیدگاه «حاکمیت» و تحت کنترل دولت (مسکو) در

مقابل دیدگاه «جهانی» و کمتر وابسته به دولت (واشننگتن) قرار می‌گیرد.

۳-۲-۲- نظامی سازی فضای دیجیتال

موضع رسمی روسیه این است که استفاده نظامی از فناوری دیجیتال به نوعی رفتار غیرمسئولانه دولت است و باید توسط قوانین بین‌المللی منع شود. برعکس، ایالات متحده آن را به عنوان بخشی مشروع از جعبه ابزار نظامی کشورها برای دفاع و حمله می‌داند. این تفاوت نیز ریشه در دهه ۱۹۹۰ دارد. در دهه ۱۹۹۰ و پس از فروپاشی شوروی، قدرت نظامی روسیه نسبت به ایالات متحده به شدت کاهش یافته بود و اکنون نیز تقریباً با هم فاصله دارند (Zabierek et al., 2021: 37-40).

۳-۲-۳- کاربرد قوانین بین‌المللی موجود و ایده معاهدات

الزام آور قانونی

روسیه می‌خواهد با کاربرد قوانین بین‌المللی موجود و ایده معاهدات الزام آور قانونی، استفاده از برخی فناوری‌های خاص را ممنوع کند. به بیان دیگر، روسیه خواستار هنجارهای جدید بین‌المللی الزام آور و قانونی است. برعکس، ایالات متحده شکل‌گیری قوانین جدید را به عنوان مقررات بیش از حد کنترل‌گر می‌بیند و ترجیح می‌دهد هنجارهای غیر الزام‌آوری را برای تنظیم مقررات ترویج کند (Zabierek et al., 2021: 40).

از این منظر، روسیه تصور می‌کند که با گسترش حاکمیت

خویش بر روی فضای پسا شوروی (جهان روسی) می‌تواند قطب قدرتمندی را در مقابل کشورهای غربی و ایالات متحده ایجاد کند. موضوع حائز اهمیتی که این برداشت روسیه را تقویت می‌کند، این است که روسیه حدودی برای جهان روسی قائل نیست و به زعم آن‌ها جهان روسی به هر جایی که یک روسی وجود دارد و یا فردی به زبان روسی صحبت می‌کند، قابل تعمیم است. این فضای زبانی هر جا که یک فرد بخواهد روسی صحبت کند، چه در رستوران باشد، چه در اداره پُست، چه در حمل‌ونقل عمومی، و هر جا که به خدمات و اطلاعات نیاز داشته باشد، وجود دارد (Chernyshuk, 2014). بنابراین، با توجه به این محدوده «جغرافیای سیاسی» ذهنی، این فرضیه وجود دارد که اگر روسیه بتواند حاکمیت دیجیتالی خود را در محدوده متصور گسترش دهد، بهتر می‌تواند در شکل‌گیری یک نظم جهانی دیجیتالی چندقطبی و به‌چالش کشیدن هژمونی آمریکا عمل کند.

بخش چهارم

نتیجه‌گیری

بخش چهارم

نتیجه‌گیری

در طی دهه‌های گذشته موضوع حاکمیت دیجیتال نقش ویژه‌ای در گفتمان‌های سیاسی پیدا کرده است. یکی از دلایل بسط این مفهوم نیز، تأکید بسیاری از بازیگران منطقه‌ای و جهانی به ویژه کشورهایی مانند روسیه و چین بر آن بوده است. بنابراین، وقتی صحبت از حاکمیت دیجیتال به میان می‌آید، دولت‌هایی مانند روسیه و چین به ذهن متبادر می‌شوند. معمولاً هم استدلال می‌شود که روسیه سعی دارد جریان اطلاعات را تنظیم کرده و کنترل آن را در قلمروی فضای دیجیتال به دست گیرد. این فرض نیز تا حدی نزدیک به واقعیت است. زیرا چنان‌که بیان شد، روسیه یک قلمرو ذهنی (جهان روسی) در فضای دیجیتال برای خویش ترسیم کرده و با استفاده از ابزارها و سازوکارهای مختلفی مانند چارچوب‌های قانونی، اینترنت ملی (رونت)، یاندکس، رمبلر و غیره تلاش می‌کند تا حاکمیت خود را در این قلمرو گسترش می‌دهد. به عنوان مثال یکی از اهداف کرملین از رونت، کنترل مرزهای دیجیتالی روسیه و کنترل بخش روسی‌زبان شبکه جهانی اینترنت بوده است تا این‌گونه نفوذ خویش را بر روی افکار عمومی هم‌وطنان روسی‌زبان

افزایش دهد. این رسانه‌های جدید کرملین، به راحتی به مخاطبان روسی و روسی‌زبان‌ها اجازه می‌دهد تا مباحث ملی، روسی و جهانی را با هم ترکیب کنند. علاوه بر این، مشخص شد روسیه با توجه به برداشتی که از مفهوم حاکمیت دارد، خود را در این زمینه مُحق می‌داند. چراکه تقویت و تداوم حاکمیت روسیه در این فضا یکی از عناصر اساسی در پایداری ایده روسیه به عنوان جانشین اتحاد جماهیر شوروی است.

مسئله حائز اهمیت دیگر آن است که حاکمیت دیجیتال برای روسیه یکی از عناصر تقویت‌کننده هویت قدرت بزرگ‌بودن این کشور تلقی می‌شود. روسیه از طریق تأکید بر این امر در تلاش برای به دست آوردن جایگاه برابر با سایر بازیگران نظام بین‌الملل به ویژه ایالات متحده است، تا ضمن مشارکت در هنجارسازی فضای دیجیتال، تهدیدهای این حوزه برای روسیه را نیز به حداقل برساند. از این منظر، روسیه دیدگاهی نئوهاجری نسبت به اینترنت و فضای دیجیتال دارد و آن را تا حد زیادی به عنوان یک حوزه پُر هرج و مرج می‌بیند که استفاده از آن، هرج و مرج جهانی را تقویت می‌کند. یکی از دلایل چنین نگرشی این است که کرملین بر این باور است که بیشتر فناوری‌های دیجیتالی و اطلاعاتی متعلق به آمریکا بوده و ابزارهایی مانند گوگل و یاهو هنوز دارای جایگاه برتر در میان کاربران دنیا و جهان روسی کرملین هستند. بنابراین برای روس‌ها، حاکمیت دیجیتال اکنون وارد حوزه سیاسی شده است. به عبارت دیگر، حاکمیت دیجیتال فارغ از اینکه صرفاً یک موضوع فنی باشد، به عنوان یک موضوع سیاسی در نظر گرفته می‌شود که در آن دولت‌ها

به دنبال توازن قوا و ایفای نقش اساسی برای خود هستند. لذا روسیه با تأکید بر فناوری‌های بومی درصدد کاهش سهم محصولات و خدمات فناوری اطلاعاتی آمریکا و در نتیجه برقراری توازن در این زمینه است. روسیه با استفاده از حاکمیت دیجیتال خویش در تلاش برای مقابله با هژمونی دیجیتال آمریکا و ترویج فرهنگ ملی روسیه از طریق ارائه خدمات، فناوری‌های ملی و انتشار اطلاعات به منظور ایجاد و کسب اعتبار جهانی در فضای دیجیتال است. پیش‌بینی می‌شود که اگر روسیه بتواند در تحقق حاکمیت دیجیتال خود موفق باشد، می‌تواند در بلندمدت در نظم دیجیتال غرب محور اختلال ایجاد کند، هژمونی آمریکا در فضای دیجیتال را به چالش بکشد و موجب تغییر موازنه قدرت به نفع سایر بازیگران از جمله روسیه شود.

بخش پنجم

پیشنهادات برای جمهوری اسلامی ایران

پیشنهادات برای جمهوری اسلامی ایران

بر مبنای قسمت‌های پیشین، می‌توان پیشنهادهایی را برای دولت جمهوری اسلامی ایران در راستای بهبود و پیشرفت موضوع حاکمیت دیجیتال ارائه کرد:

- اصطلاحات و تعاریف کلیدی در گفتمان ایران درباره حکمرانی اینترنت، حاکمیت دیجیتال و قلمروسازی در فضای مجازی روشن و آشکار شود.

- ایران همانند روسیه و چین توجه ویژه‌ای را به موضوع حاکمیت دیجیتال داشته باشد تا در پیکربندی مجدد نظم نوین فضای مجازی در جهان سهمی را به خود اختصاص دهد. این موضوع باعث می‌شود تا دولت ایران در نظم چندقطبی فضای دیجیتال به عنوان یک بازیگر اثرگذار وارد شود. ضمن اینکه یک اقدام اساسی برای مقابله با تهدیدات خارجی یا حملات سایبری نیز خواهد بود.

- ایران یک موتور جستجو همانند یاندکس روسیه و بایدو^۱ چین راه‌اندازی کند. همچنین ایران در جهت تحقق حاکمیت دیجیتال باید شبکه‌های داخلی خود را به‌طور مستقل از سایر شبکه‌های جهانی راه‌اندازی و اداره کند. نکته حائز اهمیت این است که

دولت ایران باید فناوری‌های بومی و ملی خود را جایگزین واردات نرم‌افزارها و سایر برنامه‌های کاربردی خارجی کند.
- مجموعه‌ای از قوانین الزام‌آور برای تمام شرکت‌های خارجی که اطلاعات شخصی مردم ایران را ذخیره و پردازش می‌کنند، یا پایگاه‌های داده آن‌ها در خارج از قلمرو ایران قرار دارد، تدوین شود تا در صورت عدم رعایت قوانین ایران توسط شرکت‌های خارجی اقدامات لازم صورت گیرد.

منابع

- (1) بدیعی، مرجان و حسینی نصر آبادی، نرجس السادات (۱۳۹۱)، جهانی شدن و تحول مفهوم حاکمیت ملی، تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، دوره ۱۲، شماره ۲۵.
- (2) Alexa (2021 A), "Top Sites in Russia. Statistics on 3th Jan 2021". Alexa. Retrieved from; <https://www.alexa.com/topsites/countries/RU>, (Accessed on: 12/3/2021)
- (3) Alexa (2021 B), "The top 500 sites on the web". Alexa. Retrieved from; <https://www.alexa.com/topsites/countries>, (Accessed on: 11/4/2021)
- (4) Ashmanov, I. (2013). Russia's information sovereignty: a new reality. Retrieved from; <http://rossiyanavsegda.ru/read/948/>
- (5) Boulegue, M. (2020). "Russia's Assets and Liabilities in Belarus". CEPA Report. Retrieved from; <https://cepa.org/wp-content/uploads/2020/11/Russian-Assets-and-Liabilities.pdf>
- (6) Brigham, K. (2019). "Google is the most popular search engine in most of the world except Russia-here's why". Retrieved from; <https://www.cnbc.com/2019/01/18/yandex-is-beating-google-in-russia.html>, (Accessed on: 1/5/2021)
- (7) Budnitsky, S. (2020). "Russia's great power imaginary and pursuit of digital multipolarity". Internet Policy Review, Vol. 9, No. 3, pp.1-25.
- (8) Budnitsky, S., and Lianrui J. (2018). "Branding Internet sovereignty: Digital media and the Chinese-Russian cyberalliance". European Journal of Cultural Studies. Vol. 21, No. 5, pp.594-613.
- (9) Burwell, F. G. and Propp. k. (2020). European Union and the Search for Digital Sovereignty: Building "Fortress Europe" or Preparing for a New World?. Atlantic Council. Issue brief.

- (10) CFA. (2019). "ESG Integration in Europe, the Middle East, and Africa: Markets, Practices, and Data". PRI. Retrieved from; <https://www.unpri.org/download?ac=6036>
- (11) Chander, A., and Sun, H. (2021). "Sovereignty 2.0". Georgetown University Law Center.
- (12) Chernyshuk, V. (2014). How the 'Russian world' concept propels Russian aggression in Ukraine. Euro maidan press. Retrieved from; <http://euromaidanpress.com/2014/10/04/russkiy-mir-russian-world-implanted-in-ukrainian-cage/>
- (13) Claessen, E. (2020). "Reshaping the internet—the impact of the securitisation of internet infrastructure on approaches to internet governance: the case of Russia and the EU". Journal of Cyber Policy, Vol.5, No.1, pp.140-157.
- (14) Daucé, F., & Musiani, F. (2021). Infrastructure-embedded control, circumvention and sovereignty in the Russian Internet: An introduction. First Monday, 26(5).
- (15) Digital. Report. (2017, April). "The Yarovaya Law: One Year After". Digital. Report Analytica. Retrieved from; <https://analytica.digital.report/wp-content/uploads/2017/07/The-Yarovaya-Law.pdf> (Accessed 12 February 2021).
- (16) Domanska, M. (2019). "Gagging Runet, silencing society'Sovereign'Internet in the Kremlin's political strategy". Centre for Eastern Studies, pp.1-11.
- (17) Dougherty, J., & Kaljurand, R. (2015). "Estonia's 'virtual Russian world':

The influence of Russian media on Estonia's Russian speakers". International Centre for Defence and Security. Tallin.

(18) Duma.gov.ru. (2017). The law on the "sovereign Runet": answers to the main questions. Retrieved from; <http://duma.gov.ru/news/51194/>

(19) Epifanova, A. (2020). Deciphering Russia's "Sovereign Internet Law": Tightening Control and Accelerating the Splinternet. German Council on Foreign Relations. Dgap Analysis. No.2

(20) Erbsen, H. (2019). "A parallel yet divided information space: testing the overlap of Yandex Russian language news media discourses in Estonia, Latvia, and Russia". Russian Journal of Communication. Vol.11, No.3, pp.217-239.

(21) Foudation Russia World (2007). "The Russkiy Mir Foundation was created pursuant to the Decree of the President of the Russian Federation V.V. Putin". Foudation Russia World. Retrieved from; <https://russkiymir.ru/fund/>,

(22) Frolovskiy. D. (2020). "Russia's Yandex enters the global 'super app' race". Asia Times. Retrieved from; <https://asiatimes.com/2020/08/russias-yandex-enters-the-global-super-app-race/>, (Accessed on: 23/5/2021)

(23) Georgiatoday. (2018). "Yandex Taxi Introduces Kids' Service in Tbilisi". Georgiatoday. Retrieved from; <http://georgiatoday.ge/news/10963/Yandex-Taxi-Introduces-Kids%E2%80%99-Service-in-Tbilisi>, (Accessed on: 23/4/2021)

(24) Gurkov, A. (2021). "Personal Data Protection in Russia", In the Pal

grave Handbook of Digital Russia Studies. (pp. 95-113), Gritsenko, D., Kopotev, M., & Wijermars, M. (E.d), Palgrave Macmillan, Cham.

(25) Gussarova, A. and Khon Y. (2017). "Russian Soft Power in Kazakhstan (and Central Asia): Taken for Granted?". Central Asia Institute for strategic studies, pp.1-25.

Helmus, Todd. C., Bodine-Baron, E., Radin, A., Magnuson, M., Mendelsohn, J., Marcellino, W., ... & Winkelman, Z. (2018). "Russian social media influence: Understanding Russian propaganda in Eastern Europe". Rand Corporation.

(26) Internews. (2019). "What Russian Social Network VK Says about Ukrainian Election". Internews. Retrieved from; <https://internews.ua/en/opportunity/vk-and-elections>, (Accessed on: 11/4/2021)

(27) Jaitner, M., and Jari R. (2013). "Russian Struggle for Sovereignty in Cyberspace, Social media practice as a continuation of information policy". Tiede ja ase, No.71, pp.64-89.

(28) Kassenova, N. & Duprey, B. (2021). "Digital Silk Road and Surveillance Technology in Central Asia". Digital Silk Road in Central Asia: Present and Future, 17.

(29) Kolozaridi, P., & Muravyov, D. (2021). Contextualizing sovereignty: A critical review of competing explanations of the Internet governance in the (so-called) Russian case. First Monday.

(30) Kozdra, M. (2018). "The Boundaries of Russian Identity Analysis of the Concept of Russkiy Mir in Contemporary Russian Online Media". Lingua Cultura, Vol.12, No.1, pp.61-66.

- (31) Krasner, S. D. (2001). Sovereignty. *Foreign Policy*, (122), 20.
- (32) Kreitem, H., Ragnedda, M. and Muschert, G. W. (2020). "Digital inequalities in European post-Soviet states". In *Societies and political orders in transition*, (pp. 3-15). S. Davydov (Ed.), Springer, https://doi.org/10.1007/978-3-030-33016-3_1
- Levashov, A. (2008). "FAS did not allow Google to buy "Begun"". *CNEWS*. Retrieved from; https://www.cnews.ru/news/top/fas_ne_razreshila_google_kupit_begun, (Accessed on: 11/5/2021)
- (33) Mail.ru (2020). "Google and MY.GAMES Venture Capital Launch EMEA Accelerator Programme for Video Game Developers". Mail.ru. Retrieved from; <https://corp.mail.ru/en/press/releases/10769/>, (Accessed on: 1/5/2021)
- (34) Mail.ru (2021). "Our history". Mail.ru. Retrieved from; <https://corp.mail.ru/en/company/timeline/>, (Accessed on: 9/5/2021)
- (35) Mail.ru. (2013). "Mail.Ru Group's Proprietary Search Engine Now Provides All Search Results". Mail.ru. Retrieved from; <https://corp.mail.ru/en/press/releases/8837/>, (Accessed on: 13/5/2021)
- (36) Moerel, L., & Timmers, P. (2021). Reflections on Digital Sovereignty. *EU Cyber Direct, Research in Focus series*.
- (37) Molaeifar, M. B., Abniki, H., Keshishyan Siraki, G., & Mortazavi, S. K. (2018). Effect of Globalization on National Sovereignty, Including the Role of the Islamic Republic of Iran and the Ethnic Identity: (Turkmen Tribe in Golestan Province). *International Journal of Political Science*, 8(4), 55-70.

- (38) Myles-Primakoff, D. and Sherman, J. (2020). "Russia's Internet Freedom Shrinks as Kremlin Seizes Control of Homegrown Tech". Foreign Policy. Retrieved from; <https://foreignpolicy.com/2020/10/26/russia-internet-freedom-kremlin-tech/>, (Accessed on: 3/5/2021)
- (39) Nikkarila, J., and Ristolainen, M.(2017). "RuNet 2020'-Deploying traditional elements of combat power in cyberspace?". In Game Changer: Structural transformation of cyberspace, Kukkola, J., Ristolainen, M., & Nikkarila, J. P. (E.d), (pp. 27-50), Finnish Defence Research Agency.
- (40) Nocetti, J. (2011). "'Digital Kremlin": power and the internet in Russia". *Russie. Nei. Visions*, Vol.59, No.5.
- (41) Oji, A. E., & Ozioko, M. V. C. (2011). Effect of Globalization on Sovereignty of States. *Nnamdi Azikiwe University Journal of International Law and Jurisprudence*, 2.
- (42) Onuf, N. G. (1991). Sovereignty: Outline of a Conceptual History. *Alternatives: Global, Local, Political*, 16(4), 425-446.
- (43) Petrella, S. (2019). "The Kremlin Has Set Its Sights on Russia's Private Tech Firms". Foreignpolicy. Retrieved from; <https://foreignpolicy.com/2019/11/26/kremlin-moscow-nationalize-russian-private-tech-firms-yandex-mailru/>, (Accessed on: 10/5/2021)
- (44) Pohle, J. (2020). Digital sovereignty. A new key concept of digital policy in Germany and Europe. The Konrad Adenauer Foundation.
- (45) Pohle, J., & Thiel, T. (2021). Digital sovereignty. *Practicing Sovereignty: Digital Involvement in Times of Crises*. 54, 47.
- (46) Polyakova, A., and Meserole, C. (2019). "Exporting digital authoritarian

ism: The Russian and Chinese models". Policy Brief, Democracy and Disorder Series, pp.1-22.

(47) Prins, N. (2019). "an Analysis of the Russian Social Media Landscape in 2019". Retrieved from; <https://www.linkfluence.com/blog/russian-social-media-landscape>, (Accessed on: 8/5/2021)

(48) Rambler Group. (N.d). "Rambler Group". Retrieved from; <https://ramblergroup.com/we>, (Accessed on: 13/5/2021)

Reuters. (2015). "Russia's Yandex says complained to EU over Google's Android". Reuters. Retrieved from; <https://www.reuters.com/article/us-eu-antitrust-google-yandex-idUSKCN0T21L420151113>, (Accessed on: 12/5/2021)

(49) Reuters. (2019). "Russian social network launches dating app to rival Tinder". Reuters. Retrieved from; <https://www.reuters.com/article/russia-tinder-vkontakte/russian-social-network-launches-dating-app-to-rival-tinder-idINKCN1VX29D?edition-redirect=in>, (Accessed on: 17/5/2021)

(50) Richards. L. (2018). "Yandex: Beating Google in Europes biggest internet market". Retrieved from; <https://www.searchenginewatch.com/2018/10/24/yandex-beating-google-in-europes-biggest-internet-marke>, (Accessed on: 17/5/2021)

(51) Roberts, H., Cowsls, J., Casolari, F., Morley, J., Taddeo, M., & Floridi, L. (2021). Safeguarding European values with digital sovereignty: An analysis of statements and policies. Internet Policy Review.

(52) Rosenau, J. N. (1996). The Dynamics of Globalization: Toward an

- Operational Formulation. *Security Dialogue*, 27(3), 247–262.
- (53) Rosenberg, D. (2017). *The “Colorless” Protests in Russia: Mixed Messages and an Uncertain Future*. Springer International Publishing.
- (54) Sadan, N. (2018). “Yandex’s Yango Taxi Hits Israel’s Roads”. Retrieved from; <https://www.calcalistech.com/ctech/articles/0,7340,L-3751377,00.html>, (Accessed on: 14/5/2021)
- (55) Seddon, M. (2019). “Russia’s Sberbank buys stake in media group Rambler”. Retrieved from; <https://www.ft.com/content/236c396e-6604-11e9-a79d-04f350474d62>, (Accessed on: 4/5/2021)
- (56) Stadnik, I. (2021). *Russia: An independent and sovereign Internet?*. In *Power and Authority in Internet Governance* (pp. 147-167). Routledge.
- (57) Taxi.yandex. (2021). “About Company”. Taxi.yandex. Retrieved from; <https://taxi.yandex.com/company/>, (Accessed on: 23/5/2021)
- (58) Temperton, J. (2017). “Forget Google, Uber, Amazon and Spotify. In Russia, Yandex rules”. Retrieved from; <https://www.wired.co.uk/article/russias-search-engineer>; (Accessed on: 21/5/2021)
- (59) The Bell. (2020). “Sberbank vs. Yandex”. The Bell. Retrieved from; <https://thebell.io/en/sberbank-vs-yandex/>, (Accessed on: 3/5/2021)
- (60) The Paypers. (2020). “Yandex launches new super app Yandex Go”. The Paypers. Retrieved from; <https://thepappers.com/ecommerce/yandex-launches-new-super-app-yandex-go--1244253#>, (Accessed on: 8/5/2021)
- (61) Vartanova, E. (2020). “The Internet in the Structure of the Russian Media System”. In *Internet in Russia*. (pp. 17-37), Davydov, S. (Ed.), Springer, Cham.
- (62) Worddisk. (2011), “Yandex.Taxi”. Retrieved from; <https://word-disk.com/wiki/Yandex.Taxi/>, (Accessed on: 1/4/2021)

(63) Yandex. (2021), "Our goal is to help consumers and businesses better navigate the online and offline world". Yandex. Retrieved from; https://yandex.com/company/general_info/yandex_today/, (Accessed on: 16/4/2021)

(64) Zabierek, L. Lawrence, Ch. Neumann, M. Sharikov, P. (2021). US-Russian Contention in Cyberspace Are "Rules of the Road" Necessary or Possible?. Belfer Center for Science and International Affairs Harvard Kennedy School.

(65) Zakem, V., Saunders, P., Antoun, D., Gorenburg, D., & Markowitz, M. (2015). "Mobilizing Compatriots: Russia's Strategy, Tactics and Influence in the Former Soviet Union". Center for Naval Analyses Arlington VA.

(66) Ziegler, E. Ch. (2010). Complexities of Sovereignty: Kosovo, Georgia, and Russian Foreign Policy. 106th Annual Meeting of the American Political Science Association. Washington, D.C.

مرکز ملی فضای مجازی
پژوهشگاه فضای مجازی

csri.majazi.ir

حوزه فضای مجازی به اندازه انقلاب اسلامی اهمیت دارد. این فضا مثل یک رودخانه پر از آب و خروشان است که می آید و دائماً هم بر آب آن افزوده و خروشان تر می شود. اگر ما بر این رودخانه تدبیر کنیم و برنامه داشته باشیم، زهکشی کنیم و هدایت کنیم این رودخانه را تا به سد بریزد، می شود فرصت. اگر رهاش کنیم و برنامه ای برای آن نداشته باشیم می شود یک تهدید.

csri.majazi.ir